

I.BÖLÜM

SİSTEM VE EĞİTİM İLİŞKİSİ

1.1.SİSTEM NEDİR?

En genel anlamıyla sistem,bir seri ortak nitelikli ve karşılıklı etkileşimde bulunan birimler bütünüdür.

Başka bir deyişle sistem,karmaşık,kendi kendine düzene giren,birbirleriyle ilişkili parçaların işlevsel bir örüntüsüdür.

Sistem,parçaları birbirine bir iletişim ağıyla bağlı olarak belirli bir sistem birbirini düzenli biçimde etkileyen,birbirine dayanan öğelerden oluşan bir bütündür.

Sistem,en az bir hedefi gerçekleştirmek üzere birbirleriyle ilişkili ve farklı öğelerden oluşan dirik (dinamik,yaşayan,canlı) bir örüntüdür.

Sistem yaklaşımı,öğelerin özellikleri yanında,öğeler arasındaki ilişki ve bağımlılık sorunlarını da inceler.Sistem,özellikleri bakımından birbirleriyle ilişkili olan öğelerin bir dizisidir,bütünüdür.Öğeleri arasındaki ilişki akımının düzeni,sistemin gelişmesi yada gerilemesine yol açar.

Bir sistemin yapısı,onu oluşturan tüm alt sistemlerin belirli bir zaman durumunda üç boyutlu mekan içinde düzenlenmesi organizasyonudur.Sistemin süreci ise, devam eden fonksiyonları,her an birbirini izleyen ve değişen tüm etkinlikleri içerir.Alt sistem,bir sistemde özel bir süreci yürüten yapıların toplamıdır.

Sistemin dört ana ögesi vardır:

Sistemin yaşamasını sağlayan girdiler,

Girdileri sistem içinde işleyen süreçler,alt sistemler,

İşlenen girdilerden elde edilen çıktılar,

Sistemin girdi,işlem ve çıktı öğelerini kontrol etmeye yarayan dönütler.

1.2.Sistemin Genel Özellikleri

Hiçbir sistem,tek başına boşlukta değildir.Herhangi bir ögesi yada öğeleriyle başka bir sisteme bağlıdır.

Bağlı olduğu sistemlerdeki her değişiklik,dolaylı yada dolaysız olarak sistemi etkiler.Sistemler arası etkileşim vardır.

Her sistem en az bir hedefi gerçekleştirmek için vardır.

Her sistem,kendisi için girdi olan diğer bir sistemin üst sistemi,kendisinin girdi olduğu sistemlerin alt sistemidir.Örnek olarak,eğitim toplumsal sistemin alt sistemlerinden biridir.Toplumsal sistem,eğitim,hukuk,devlet,ekonomi gibi bir çok alt sistemin oluşturduğu bir üst sistem niteliği taşır.

1.1.1.Alt Sistemlerin Özellikleri:

Her sistem,alt sistemlerden oluşur.Alt sistemin varlığı,sistemin varlığına bağlıdır.

Alt sistemlerden birinde oluşan bir aksaklık tüm sistemi etkiler.

Bir alt sistemin eksikliği,sistemin yaşamını tehlikeye sokar.

Bir alt sistemin görevi birden fazla birimlerce yapılabilir.

Bir alt sistem,diğer alt sistemlere dayalı olarak yaşar.¹

2.EĞİTİM NEDİR?

Eğitim, bireyin okul dışında ve içinde yaşam boyu edindiği tecrübelerin (öğrenmelerin) bütünüdür². Bu; birey açısından ifade edildiğinde, öğrenim olarak adlandırılır. Eğitim kavramının içinde yer alan öğretim ise öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin tümüdür.³

2.1.Eğitimde Sistem Yaklaşımları

Sistem; bir takım daha küçük parçalardan oluşan, fakat kendisi de aynı zamanda daha büyük bir sistemin ya da sistemlerin parçası olarak işlevde bulunan bir

¹ Ulusavaş,M. , Eğitim Bilimine Giriş , İzmir,1997, s.3

² Varış Fatma. **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara: EBF Yayını, 1988 s.19.

³ Varış. **a.g.e.**, s.19.

bütündür. Sistem dediğimiz bütünü oluşturan parçalara alt sistem, her sistemin bağlı olduğu büyük sistemlere de üst sistem denir. En küçüğü dışında tüm sistemlerin alt sistemleri, en büyüğü dışında tüm sistemlerin çevrelerinden oluşan üst sistemleri vardır.

Sistem yaklaşımının özelliği gereği eğitim sisteminin her kademesindeki yöneticiler; öncelikle genel sistemin bütünü ve nihai amacı genel eğitim vizyonunu çok iyi şekilde bilmeli ve özümlemelidir.

“Eğitim kafayı geliştirmektir, belleği doldurmak değil. Mark Twain”¹

Nihai amacın kavranması sistem bütünlüğü içerisinde kendi sisteminin alt sistem olarak yerinin tespit edilmesinden sonraki adım kendi sistem bütünlüğünün tasarlanmasıdır. Eğitim planlamasındaki genel süreçler;

Hedef analizi, (vizyonun ve amacın ortaya konması)

Kaynak Analizi, (girdilerin amacı sağlayacak şekilde analiz edilmesi)

Süreç analizi, (hangi usul ve yöntemlerin kullanılacağı) aşamalarından oluşur.

Örgütlerin

Yapılandırılmasında ve sorunların tanımlanmasında sistem kuramlarının uygulanması yönetim alanında bir devrim yaratmıştır.²

¹ Nüvit O., İnsan Mühendisliği, İstanbul. Alfa Yayınları, 2004, s.238

² Başaran,E.İ. Türkiye Eğitim Sistemi,1996,s.19

II.BÖLÜM

TÜRKLERİN ANADOLUDAKİ EĞİTİM TARİHİ

3.1 Osmanlı Eğitim Sistemi

Eğitimin ilk defa şekil ve metod esasına göre yapılması medrese sistemiyle gerçekleşmiştir. İlk Medrese, Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey tarafından 1040 yılında Nişabur'da kurulmuştur. Osmanlı devleti, medrese sistemini Orhan Bey zamanında Selçuklulardan miras almıştır.¹ Medreseler,Fatih Sultan Mehmet devrinde geliştirilmiş, XVIII.yüzyıla kadar ana eğitim kurumu olarak yaşamıştır.² XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Medreselerin yanına Batı tarzında yeni okulların açılmasıyla, Medreseler ikinci plânda kalmış fakat varlığını Cumhuriyet dönemine kadar sürdürmüştür. Cumhuriyet döneminde, sanayileşen ve teknik yönde gelişen dünya şartlarına uygun bir eğitim modelinin benimsenmesi öngörülürken, Türk tarihinin yakın geçmişinde uygulanan eğitim sistemindeki hatalara düşülmemesine ve eksikliklerin de giderilmesine özen gösterilmiştir.

Osmanlıların ilköğretim seviyesindeki okullarına genel olarak "sıbyan mektebi" veya "mahalle mektebi" denilmektedir. Sıbyan okullarına “mekteb” veya “küttab”, yoksul çocuklar için açılanlara da “küttab-ı sebil” veya “mekteb-i sebil” de deniyordu. Küttab veya mekteb, “yazı öğretilen yer” anlamına gelir. İhtimal önceleri burada sadece yazı öğretiliyordu. Ancak sonra temel İslâmî bilgiler de bu okullarda verilmeye başlanmıştır.³

Önceleri bu öğretim için özel olarak yetiştirilmiş öğretmenler olmadığı gibi, “okul” denebilecek binalar da yoktu. İmam Mâlik de, mescitleri kirletebilecekleri düşüncesi ile onlara mescitlerde yer vermeyince bu okullar özel evlerde, mescit ve cami kenarlarında vs. yer bulmuşlardır. Bu okulları vakıflar, zengin kişiler ve çoğu zamanda.halk.yaptırıyordu.

¹Pakalın, M.Z, , Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı yayınları, C.II.İst. 1983, s. 436

² Pakalın, a.g.e, s. 436-441

³ Bozdemir,İ.Osmanlı Sıbyan mekteplerinde eğitim ve öğretim.Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Master Tezi 1991.

Küttab veya Mekteb öğretmenlerine “muallim” deniliyordu. Muallimler genellikle o mahalle veya caminin imamı da olurlar; imamların eşleri de kız öğrencilere öğretmenlik yapabiliyordu. Muallimler genellikle fazla itibar görmezlerdi. Küttab öğretmenleri çeşitli zamanlarda ve Kurân’ın bitiminde, öğrencilerden ve ana babalarından hediyeler alırlardı.

Çocukların küttaba başlama yaşı, 7 civarında idi. Bitirme ise 13–15 yaşları arasında, buluş çağında olurdu. Başlama, özellikle Osmanlılarda "âmin alayı" denilen, çocukların ve öğretmenlerin katıldığı, ilahiler okuyarak o yerleşim yerinde yürüyüş yapılan bir törenle olurdu.¹ Okul genelde tek bir dersane şeklinde olur ve burada farklı seviye ve yaşlarda çocuklar bulunabiliyordu. Dolayısıyla bu tür ortamlarda dayak olayları da fazlaca oluyordu.

Öğretimin esası Kur’ân idi. Öğrenciden üç yılda Kurân’ın ezberlemesi istenirdi. Ama bu, çoğu zaman ezber olmaz, Kurân’ın hatmi (baştan sona bir kez yüzünden okunması ve bazı sayfaların ezberlenmesi) olurdu. Programın içinde yazı da vardı. Yazı, şiir ve atasözleri üzerinde olurdu, Küttablarda, bu derslere ek olarak hikâyeler ve aritmetik de vardı. İbadet şekilleri de öğretiliyordu. On yaşına kadar Kurân’ı hatmeden çocuk, daha sonra kelime bilgisi, hitabet, dilbilgisi, edebiyat, tarih gibi ek konular üzerinde üç yıl daha çalışabiliyordu. Perşembe öğleden sonra ve Cuma günleri tatildi.

Bizans’ta ve İslâm âleminde temel öğretim, genel şartlar ve prensipler bakımından birbirlerine çok yakındı.

Her iki taraf da, eğitilmiş iyi bir dindar kişi yetiştirmeyi amaç edinmişlerdir. Her iki taraf da, eğitimin ailede verilmesi taraftarıdır. Eğitim yaşı olarak 6 yaşın sonlarını alıyorlar. İslâm âleminde okullar câmilerle ne kadar içli-dışlı ise, Bizanslılarda da manastırlarda, narthexlerde veya büyük kiliselerde idi. Öğrencilerin oturdukları yerler de aynı idi: sıralar, toprak, koyun postları, probea, diphteria.. Öğrencilerin kullandıkları malzemeler de birbirine yakın: tabletler (pinakidion), taş

¹Birinci,A.,Mahalle mektebine başlama merasimi ve mektep ilahileri.2.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara 1982,s.38

tahta (abakion), yazı takımı (kalamarin), mürekkep şişesi (melanin), kamış kalemler (kalamon). Her iki tarafta da cevizden ezilerek yapılan mürekkepler kullanılıyordu. İlkokul öğretmenleri, her iki tarafta da sefil ve müşkül bir halde idiler ve alay konusu oluyorlardı. Öğrencilerin çeşitli zamanlarda ve çeşitli vesilelerle getirdikleri hediyeler ile yaşıyorlardı. İslâmiyet'te Kurân'ı bitirttirince hocaya verilen "hitma" Bizans'ta "nomisms" adını alıyordu.

Müfredat programları da mukayese edilebilir şekilde: Okuma-yazma, Gramer, Hesap... İki tarafta da atasözleri ve vecizeleri, öğretim malzemesi olarak kullanıyorlardı.

Öğretim metotları da aynı idi. Ezber (psalmodient, telkîn) öğretime hâkim idi. Derslere "besmele" ve "hamdallah" ile başlanıyor, her hafta sonunda kontrol ediliyordu. Hafta sonu tatilleri, ikisinde de vardı. Her iki tarafta da sınıf disiplin ve düzeni, yaşlı öğrenciler (arif, protoskkolos) tarafından korunmaya çalışılıyordu.

Öğretimdeki ceza metotları da aynı idi. Arapların Falakası, Bizanslılarda "phallagas" şeklinde vardı. Falaka, çok eskiden beri, doğuda da batıda da kullanılan bir aletti. Cezalandırmadan başka amaçlar için de kullanılıyordu. Arapça yazmak, çatlatmak fiilinden mi geldiği, yoksa Yunanca "jalaggaz" şeklinden mi geldiği şüpheli, ama birinci ihtimal daha kuvvetli.

Buradan çıkaracağımız sonuç, Anadolu ve Doğu Akdeniz çevresinde ilköğretim alanında ayrı dinlerin, kültürlerin ve ulusların birbirine oldukça yakın, birbirinden etkilenmiş bir ilköğretim sistemleri vardı. Osmanlılar da uzun yüzyıllar boyunca bu sistemi yaygın olarak kullanmışlar idi.¹

3.1.1. Medreseler

İslam dünyasının karakteristik eğitim kurumu medreselerdir. Bu başlangıçta genelde Türk-İslam kültür çevrelerinde ortaya çıkıp gelişmesine karşın, zaman içinde her tarafa yayılmış ve ilköğretim üstündeki değişik eğitim kademelerini temsil etmiştir. Medrese sistemi, dinî eğitim amacına yönelikti. Ders programları buna göre düzenlenmiş, hatta dini eğitim açısından tehlikeli olabilecek -Kelâm gibi- bazı dersler

¹ Akyüz, Y. Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a). İstanbul Alfa yayınları 1999

bile programdan çıkartılmıştı. Avrupa okulları ise din derslerini giderek sınırlamış ve pozitif bilimlerin programın ana odağını oluşturduğu okullar haline gelmişti.

Osmanlı devletinin Medreselerdeki eğitim dili önce Arapça ve daha sonra bunun yanına Farsçanın getirilmesiyle iki lisanda yapılmış, Türkçe eğitim dili olmaktan çıkarılmıştır. Batı tarzındaki okulların eğitimi ise daha çok Batı dillerinin ağırlığı nispetinde sürdürülmüştür. Azınlık okulları ve kolejlerin dili ise, bu okulları açan cemaat veya devletlerin diline göre yapılmıştır. Eğitimdeki dil farklılığı, zihniyet farklılığının derinleşmesine sebep olmuştur.¹

Medrese sisteminde gerçi bir iç derecelenme vardı, ama öğrenim kademeleri ve sınıflar tam olarak oluşmamıştı. Ders kitapları pedagojik değildi. Öğretim metodu olarak -dinî bilimlere çok uygun düşen- ezber metodu kullanılıyordu. Sınav ve değerlendirme sistemi belli bir sisteme bağlanmamıştı.

Eğitim kurumları vakıflara bağlı olduğu için vakfiyede belirlenen esaslara göre eğitim yapılıyor, Devlet medreselerdeki eğitimden ziyade mezunların iş hayatını düzenlemeye gayret ediyordu. Programların düzenli olarak uygulanması ile ilgili az sayıdaki kanunnameyi uygulayacak resmi bir makam yoktu.

İslâm dini ilim öğrenmeyi herkese farz kılmış olmasına rağmen, eğitim sistemi genelde din ve yargı adamlarını yetiştirmeye yönelik idi. Bütün insanlar için ortak bir zorunlu eğitimi amaçlayacak örgün bir sisteme sahip değildi.²

3.2.Batılılaşma Dönemi Osmanlı Eğitim Sisteminin Gelişimi

Osmanlı eğitim sistemi, hem okul kuruluş yapısı hem de eğitimin muhtevası açısından Batılılaşma döneminde yeni bir sistem oluşturmaya çalışmıştır.

Aslında ilk kuruluş zamanlarında İslâm dünyasındaki medrese sisteminden oldukça etkilenen Ortaçağlardaki Avrupa eğitim sistemi, Batı medeniyetinin laikleşmesi, bilimsel düşünceye dayalı yeni bilgi sistemlerinin gelişmesi, yönetim

¹ Bilge, M. İlk Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1984

² Akgündüz, H. Klasik dönem Osmanlı medrese sistemi. İstanbul 1997

biçimlerinin demokratlaşması, sanayi kuruluşlarının devamlı kalifiye eleman istemesi gibi faktörlerle değişmeye başladı.¹

Osmanlı Batılılaşmasının başlangıcını Lâle Devri (1718–1730) ile başlatmak doğru olacaktır. Bu dönemde Avrupa ülkelerine elçiler gönderildi, ticaret, kültür ve sanat hayatı gelişti. Matbaa Türkiye'de 1492'de Yahudiler, 1567'de Ermeniler ve 1627'de de Rumlar tarafından kullanılmaya başlanmasına rağmen, Türkler ancak bu dönemde, 1727'de matbaa kurup kitap basmaya başlamışlardır.

Bunun arkasından gelen I. Mahmut dönemi (1730–1754), genelde Tanzimat'a kadar devam edecek olan askeri yeniliklerin başladığı dönemdir. Comte de Bonneval (Humbaracı Ahmet Paşa) ve onun kurduğu Humbarahane, Osmanlının askeri sisteminde değişimin başlaması olarak kabul edilebilir. III. Mustafa zamanında (1757–1773), gene bir Fransız olan Baron de Tott, topçuluk ve istihkâmcılık alanında birçok yenilikler yapmıştır. Bundan sonra gelen dönemlerde Avrupa'dan uzmanlar getirtilerek Batı tipi subaylar yetiştirecek okulların kurulmaya başlandığı görülmektedir.

III. Selim ile başlayan XIX. Yüzyıldaki Batılılaşma çabaları gene önce askeri alanda ortaya çıktı. Avrupa'dan uzmanlar getirilmeye ve Avrupalılar gibi muvazzaf askeri birlikler kurup eğitimeye başlandı. Bu yeni ordu kurma çabaları medreseliler ve yeniçeri askerleri tarafından şiddetli tepki ile karşılaşıncı, II. Mahmut'un 1826'da Yeniçeri Ocağını ortadan kaldırmasından sonra, 'mecburi kültür değişmeleri' denilen yenilikler dönemi başlamıştır.

Askeri eğitim alanındaki çalışmalar tam bir sisteme bağlanmış ve 1839'dan itibaren başlayacak olan sivil hayattaki modernleşmenin de temelleri atılmıştır. Bu arada en başarılı çalışmalar eğitim alanında yapılmış; yeni oluşturulmaya başlanan devlet bürokrasisini yürütmek için birçok okullar açılmıştır. 1869'da yayınlanan

¹Ergün,M., Osmanlı Dünyasında Bilim Ve Eğitim Milletlerarası Kongresi İstanbul, 12-15 Nisan 1999

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile eğitim tamamen Batı örneğinde bir sisteme geçmiştir. Bir yandan Batı tipi askeri teşkilatlanma sürdürülürken, diğer yandan da hukuk, sanat ve edebiyat alanlarında Avrupa kültürleri yönünde yenileşmeler başlamıştır.

Bazılarınca bir "baskı dönemi" olarak nitelenen II. Abdülhamit döneminde bile Batı tipi eğitim kurumlarının yayılma ve ilerlemeleri devam etmiştir. 20. yüzyılda ise, eğitim alanında Batılılaşma devam ederken, karşılaştığımız sorunların çözümünde ve yeni politikalar geliştirilmesinde kendi düşünce adamlarımız çıkmaya başlamıştır.¹

3. 3.Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemi

Türk Eğitim Sistemi;
T.C. Anayasası,
Eğitim ve Öğretimi Düzenleyen Yasalar,
Hükümet Programları,
Kalkınma Plânları,
Millî Eğitim Şûraları,
Ulusal.Program

esas alınarak düzenlenmektedir.

Bu esaslara göre eğitimin ilkeleri;
Eğitim millî olacaktır,
Eğitim cumhuriyetçi olacaktır,
Eğitim lâiklik esasına dayanacaktır,
Eğitim bilimsel temellere dayalı olacaktır,
Eğitimde genellik ve eşitlik olacaktır,
Eğitim fonksiyonel ve çağdaş olacaktır,
şeklinde belirlenmiştir.

3.4.Cumhuriyetle Başlayan Değişim

Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen büyük değişim, "Türk Devrimi" millî eğitim sisteminin başta gelen etkileyicisidir. Atatürk Türk millî eğitimin ana

¹ Ergün,M.İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914) Ankara,1996,s.64

hedeflerinden birinin millî kültürle beslenmiş, yurtsever bir kuşak yetiştirmek olması gereğine işaret etmiştir. Cumhuriyetin kuruluşuyla başlatılan yeni toplumsal hareketin amacı, geleneksel toplum yapısına çağdaş bir yön vermek, çağdaş yurttaşlık bilincini kazandırmak ve toplumsal yapıyı eğitimle oluşturmaktır. Cumhuriyet dönemi eğitimin temel özelliklerini dört başlık altında toplamak olasıdır.¹

3.4.1. Öğretimi Birleştirme

Cumhuriyetten önce eğitim kurumları millî olmaktan uzaktı. Okullar, birbirine kapalı dikey kuruluşlar halinde, üç ayrı kanalda yapılanmıştı. Birincisi ve en yaygın olanı Kur'an öğretimine Arapçaya ve ezberciliğe dayalı okullar (mahalle mektepleri ve medreseler), ikincisi yenilikçi Tanzimat okulları (idadîler ve sultanîler), üçüncüsü de yabancı dilde öğretim yapan okullar (kolejler ve azınlık okulları). Bu üç kanalda üç ayrı görüşün, üç ayrı yaşam biçiminin hatta üç ayrı çağın insanı yetiştirilmekteydi.

Bu ortamda, üç ayrı eğitim kanalı ile birbirine zincirlemesine bağlı millet egemenliğini yaşam biçimi haline getirmiş kuşaklar yetiştirmek, ulusal kültürü güçlendirmek, ulusal birliği sağlamak olası değildi. Değişim süreci içerisinde köklü önlem olarak 3 Mart 1924'te 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Yasası çıkarılmıştır. Bu Yasa ile üç ayrı kanal birleştirilmiş; birinci kanaldakiler kapatılmış, ikinciler geliştirilmiş, üçüncüler ise Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetimine alınmıştır

Öğretimin birleştirilmesi anlamına gelen bu Yasanın iki önemli özelliği bulunmaktadır. Birincisi, eğitim sisteminin demokratikleştirilmesidir. Yasanın ikinci önemli özelliği eğitim alanında lâikliğin eyleme dönüştürülmesidir. Yasa ile şu düzenlemeler getirilmiştir.²

1. Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti ya da özel vakıflarca yönetilen tüm medrese ve mektepler Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.
2. Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesinden mekteplere ve medreselere ayrılan para, eğitim bütçesine geçirilecektir.

¹ Cumhuriyetten Günümüze Eğitim (<http://meb.gov.tr>) 27.12.2006

² Milli Eğitim Dergisi Güz 2003 Özel sayı s.7

3. Eğitim Bakanlığı yüksek din uzmanları yetiştirmek için Darülfünûnda bir ilâhiyat fakültesi, imam ve hatip yetiştirmek içinde ayrı okullar açacaktır.

3.4.2. Eğitimi Örgütlenme

Cumhuriyet döneminde eğitim sisteminin örgütlenmesinde en önemli yasal düzenlemelerden biri, 22 Mart 1926 yılında çıkarılan 789 sayılı Maarif Teşkilatına dair yasadır.

Bu yasa ile;

Millî Eğitim Bakanlığı dışında bir başka bakanlık tarafından gereksinime göre açılmış ya da açılacak olan okullarla özel okulların derece ve denkliğinin belirlenmesi Millî Eğitim Bakanlığına verilmiştir.

Türkiye’de hiçbir okul Millî Eğitim Bakanlığının izni ve uygun görüşü alınmadan açılmaz.

Diğer bakanlıklara bağlı ortaöğretim kurumlarındaki öğretim programlarını yapma görevi, Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Yüksek öğretim kurumlarının programları ise, Millî Eğitim Bakanlığının uygun görüşü alınarak hazırlanır ve Millî Eğitim Bakanlığınca onaylanır.

Daha önce yerel yönetimlerce yürütülen meslekî-teknik öğretim kurumları Bakanlık bünyesine alınmıştır. Bakanlığın giderek artan hizmetleri nedeniyle, Bakanlık Müsteşarlığının yanı sıra bir de Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur.

Bu Yasa ile ilköğretim okulları; şehir ve kasaba (gündüzlü), şehir ve kasaba (yatılı), köy (gündüzlü) ve köy (yatılı) olarak düzenlenmiştir. Ortaöğretim okulları ise; liseler ortaokullar, ilk öğretmen okulları ve köy ilk öğretmen okullarıdır. Bu okullardan başka yüksek ve orta öğretmen okulları vardır.

789 sayılı Yasada Türk dilinin dünya dilleri arasındaki onurlu yerini alabilmesi ve diğer dillerin etkisinden arındırılabilmesi için Millî Eğitim Bakanlığında bir “dil heyeti” oluşturulmuştur. Böylece hem eğitimin Türkçe yapılmasına, gelişmesine hem de Türkçenin yaygınlaştırılmasına önem verilmiştir.

Ayrıca, “Talim ve Terbiye Kurulu” kurulmuş, Talim ve Terbiye Kurulunun bilim ve uzmanlar kurulu, Bakanlığın bir tür “kurmay” heyeti olması öngörülmüştür. Nitekim, Maarif Teşkilatına Dair Yasanın TBMM’de görüşülmesi sırasında tartışmalar, Talim ve Terbiye Kurulu konusunda yoğunlaşmıştır. Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati, Talim ve Terbiye Kurulu’nu “Türk ulusunun okul içinde ve dışında eğitimi ile ilgili büyük sorunları ile uğraşacak ve Millî Eğitim Bakanlığına manevi kontrol görevi yapacak bir bilim ve uzmanlar kurulu olarak” düşünüldüğünü söylemiştir.

Bu Yasada, öğretmen yetiştirme; eğitim sisteminin en öncelikli sorunları arasında görülmüş ve nitelikli eğitimin ancak nitelikli öğretmenle yapılabileceği kabul edilmiş, “millî eğitim hizmetinde asıl olan öğretmenliktir” ilkesi benimsenmiştir.

3.4.3. Eğitimi Yaygınlaştırma

Okur-yazar oranını yükseltmek, öğretimi kolaylaştırmak ve Türkçeyi ortak bir dil yapmak amacıyla 1 Kasım 1928’de 1353 sayılı Yasayla Lâtin temelli yeni bir alfabe kabul edilmiştir. Türkçeyi yabancı dillerin sarmalından kurtarmak, bilimin gereğine göre geliştirmek ve Türkçenin yanlış kullanımını önlemek amacıyla 1931 yılında Türk Tarih Kurumu, 1932 yılında Türk Dil Kurumu kurulmuştur.

Yazı, dil ve tarih inkılâplarının eğitime başlıca etkileri şöyledir;

Yeni alfabenin halka öğretilmesi için geniş bir okuma-yazma faaliyeti başlatılmıştır.

Ders kitapları, sözlükler, tüm basılı resmî yayımlar yeniden hazırlanmıştır.

Birçok öğretmen Türk Dil ve Tarih Kurumlarında görev almıştır.

Günlük dilde olduğu gibi, bilimsel terimlerde de çok geniş bir Türkçeleştirme faaliyetine girilmiş, okullarda öğretim bu yeni terimlerle yapılmıştır.¹

Atatürk ilkeleri ve eğitimleri doğrultusunda eğitim Türk milleti ve Türk devletini yaşatmak için, Atatürk’ün gösterdiği amaçlara dönük, gerçekleştirdiği yapıya sahip, öngördüğü görevleri yerine getirebilecek bir eğitim sistemiyle yapılan

¹ Milli eğitim dergisi güz 2003 Özel sayı s.8

eğitimidir.Esasen, Cumhuriyet öncesi ve sonrası eğitim farklılığı,sistemin amaç,yapı,görev özelliklerinden kaynaklanmıştır.¹

Atatürk döneminin eğitim felsefesini Kemalist felsefe oluşturmuştur.² Kemalist felsefenin iletişim aracı olarak, Latin alfabesi uygun görülmüştür.Dilde yenileşme ile doğulu düşünce sisteminden de uzaklaşma başlamıştır.³

¹ Kocatürk,U.Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,Turhan Kitabevi,Ankara,1984. s.104-105

² Atatürkçülük,Atatürkçü Düşünce Sistemi (Üçüncü kitap),Genelkurmay basınevi,Ankara,1983.s.25

³ Bursalıoğlu,Z,Atatürk Döneminde Eğitim Felsefesi ve Yenileşme Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu,Ankara Üniversitesi,Eğitim Bilimleri Fakültesi,Ankara,1981.s.13

III. BÖLÜM

AZERBAYCAN EĞİTİM SİSTEMİ

4.1. Azerbaycan'a Genel Bakış

88.600 km² yüzölçümlü olan Azerbaycan'ın güneyinde İran, kuzeyinde Rusya Federasyonu, batısında Ermenistan, güneybatısında Türkiye, kuzeybatısında ise Gürcistan vardır. 2.100.000 nüfuslu Bakü, Azerbaycan'ın başkentidir. Para birimi Manat olan Azerbaycan'da Azeri Türkçesi kullanılmaktadır. 1 Ocak 2005 verilerine göre 8.400.000 nüfuslu olan Azerbaycan'da nüfusun yarıdan çoğu kentte, kalan kısımda kırsal kesimde yaşamaktadır. Azerbaycan'ın doğal kaynakları petrol, doğal gaz ve demirdir. Ayrıca tarımsal alanlara sahip Azerbaycan'da üzüm, pamuk, tütün, sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. Azerbaycan'da 1.009.300 kişi tarımda, 429.400 kişi sanayide olmak üzere 2.727.834 kişi toplam çalışan nüfusa sahiptir. Kişi başına milli geliri 1994 yılında 168.000 Manat'tır.

30 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan'da 7 Haziran 1992'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde Ebulfeyz Elçibey Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başına gelmiştir. 4 Haziran 1993'de gerçekleştirilen darbe ile Elçibey görevden uzaklaştırılmış yerine Meclis başkanı Haydar Aliyev getirilmiştir. 3 Ekim 1993'te yapılan seçimle de Aliyev Cumhurbaşkanı seçilmiştir.¹ Haydar Aliyev in 2003 yılında vefatı üzerine de oğlu İlham Aliyev 5 yıllığına Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.

4.2. İlk Çağlarda Azerbaycan'da Eğitim

İnsanın tüm yaşamı eğitimle iç içedir.² İnsan bir çok yönüyle bir tarihi üründür. İnsan geçmişinin birikimleri ,tarih sahnesindeki sergileri başlı başına

¹ Tika, Azerbaycan Ülke Raporu_T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk işbirliği ve Kalkınma Ajansı, Ankara 1995.

² Güler,A.,Eğitimin Tarihi ve Sosyal Temelleri,Bolu 1997,s.3.

inceleme ,araştırma konularıdır.Tarih teke tek insanın ürünü olmadığı gibi,yaşamın hiçbir sahası insanın birey olarak tek başına gerçekleştirebileceği olaylar zinciri değildir.Tam aksine toplum halinde yaşamın sonuçlarıdır.Bu toplumsal örgü içinde her bireyin kendine özgün donanımları,yetileri ve bunların temel kaynağını oluşturan zengin bir iç dünyaları vardır,insanlık bütün bunların bir araya gelmesiyle gerçekleşir.¹

Azerbaycan ile ilgili ilk bilgilere eski çağ tarihçilerinin,gezginlerin ve yazarların eserlerinde rastlıyoruz.Herodotos,Strabonos,Arionos,Ptolomeos Azerbaycan'ın devlet yapısı,şehirleri ve ekonomisi,dili,kültürü,efsane ve masalları konusunda değerli bilgiler sunmuşlardır.

Azerbaycan halkının ataları eski zamanlardan başlayarak büyük topraklara sahip olmuşlardır.Güneyde baş Kafkasya sıradağlarından Urmiye gölü kıyılarına dek(çağdaş İran arazisinde);batıda Ermenistan ve Gürcistan'la sınırlarına dek,doğuda ise Hazar denizi kıyılarına uzanmıştır.

Arkeolojik kazılar sonucu bulunmuş iş aletleri kalıntıları ve maişet eşyaları,aynı zamanda dağlardaki,özellikle Kobustandaki (Bakü etrafında) kaya üstü resimler Azerbaycan topraklarında eski çağlardan itibaren maddi ve manevi kültürün mevcutluğunu ve Kafkasya'daki ve Orta Doğu'daki sınır ülkelerin kültürüyle sıkı temasta olduğunu kanıtlıyor.

Eski çağ Azerbaycan arazisinde çocukların yetiştirilmesi konusunda Yunan ve Roma kaynaklarından, aynı zamanda 1. Bin yıla ve ait günümüze dek ulaşmış tarihi kültürel ve dini anıt Avestadan bilgi ediniyor.

7 yaşından başlayarak erkek çocuklar eğitime başlanmışlardır.Bunun temelinde genel olarak çocukların işte ve düşüncede iyi olmasının manevi boyutları durmuştur.Çocukların çalışkanlık ve adaletli olmak gibi değerlerin aşılmasına özel dikkat verilmiştir.

Gençleri askeri yeteneklere hazırlamak amacıyla onların fiziksel özelliklerine de büyük önem verilmiştir.Binicilik,avcılık, kılıç ve kalkan

¹ Bilhan,S.Eğitim Felsefesi Kavram Çözümlemesi Ankara,1991,s.3.

kullanma,koşu,yüzme,mızrak atma vs. gibi fiziksel çalışmalar gençleri düşmanla savaşmaya ve vatani korumaya hazırlamak amacıyla yapılmıştır.Tüm çocuklar sosyal durumundan bağımsız olarak dini,manevi ve fiziksel görmüşlerdir.Zengin tabakaya ait çocuklara okuma yazma da öğretilmiştir.Onların görmesi için saray ve mabet okulları mevcut idi.Hocalığı genelde kahinler yapıyorlardı.Onlar küçük yaştaki çocuklara gösteri,konuşma,sohbet ve hocayı takip ederek tekrarlama yöntemiyle veriyorlardı.Ayrıca,çocuklara köy işleri yapma yeteneği,mesela,ağaç dikmek, mahsul toplamak gibi konularda eğitilirdi. 5. yüzyılda Azerbaycan'da çocuklara okuma yazma eğitimi verilen okullar mevcut idi, ayrıca ana dilinde eğitim verilen okullar yalnız şehirlerde değil, köylerde de vardı. Bu sistemi 7.yüzyılda Azerbaycan'ın Arap Hilafeti tarafından işgaline dek sürdü.Bu tarihten başlayarak 19.yüzyıla dek çocukların ve gençlerin eğitimi İslam kuralları ve İslam'ın yayılması uyarınca yapıldı

Azerbaycan'da ilkokullar genel olarak camilerde oluşturulurdu. İslam dini halkı itaat altında tutuyordu. Eğitim Arapça verilir,çocuklar Kuran okur ve ezberlerlerdi.Kuran metnini ezber söyleyen çocuklar en başarılı öğrenciler sayılırdı.

Yüzyıllar boyu oluşan, nesilden nesile geçirilen ve deneyim kazanan halk eğitimi gelenek ve göreneklerde, ritüellerde,oyunlarda ve halk edebiyatında kendini muhafaza ediyordu.Önce sözlü,daha sonra ise yazılı şekilde verilen halk eğitimi birikmiş gelenekleri pekiştirerek kendini manevi kurallarda ve göreneklerde ifade ediyordu.

Pedagojik düşünce şiirlerde seslenir,büyük edebi ve felsefi eserlerde ifade olunurdu öğretime göre daha üst düzeyde idi.Şiirlerde seslenir ,büyük edebi ve felsefi eserlerde ifade olunurdu öğretime göre daha üst düzeyde idi.Şiirler genel olarak ebeveynlere ve çocuklara yönelik olurdu.Bu şiirlerde manevi nasihatler hayat gerçekleri ve kutsal kitaplardaki genel olarak Kurandaki özdeyişler vasıtasıyla verilirdi.Bu da halk ile dini manevi ahlak kuralları arasında sıkı ilişkilerin olduğunu kanıtlar.

Halk pedagojisinin en değerli kaynaklarından biri,mesela,Kitab-i Dede Korkut kahramanlık destanıdır.Bu destan orta çağ dönemine ait epik hikayeler ve şiirlerden

oluşur.Bu öyküler veya bilineler ayrı ayrı zamanlarda Orta Asya,Sır Derya nehrinin aşağı bölgelerinde(9.-10.yüzyıllar) ve Küçük Asya komşu bölgelerde çeşitli destancılar tarafından söylenmiştir.Büyük bir bölgenin yaşamı,manevi değerleri ve gelenekleri konusunda bilgi vermesi destanın ilginçliğini ve değerini artırır.Mesela,o zamanın insanların dış görünümü konusunda etraflı bilgi sunulur,onlar uzun boylu,güçlüdürler;koca ağacı kökünden çıkararak sırtında taşıyabilir;hatta kahraman yedi gece uyumuştur... “Ama onlar yalnız fiziksel kuvvetleriyle değil,aynı zamanda yüksek maneviyatlarıyla da seçkindirler” “...Bahadır her ne kadar kudretli olsa bile kahramanlık yaptığı halde kendisiyle değil de başkalarıyla gurur duyacaktır...”

Ayrıca,o büyüklere ve çocuklara dürüstlük namusluluk,sözünü tutmak,vatani ve ecdatları sevmek konusunda örnek olacaktır: “Kahramanlık-zenginlikten ötedir”.Bütün destan boyu altı çizilen terbiye ile ilgili düşünceler sonraki yüzyıllarda da tekrar olunmuştur: “Çocukların bulunduğu yerde arkandan konuşma ...”; “Yabancıların bulunduğu yerde çocuğu cezalandırma ...”vs. Yalnız sevgi değil titizlik de propaganda edilir.Mesela erkek çocuğun kendi yiğitliği ve kahramanlığı ile kendine ad kazanması öneriliyor.

O zamanlarda oluşan bilgece atasözleri Azerbaycan halkının bilincine dayanıklı bir biçimde girmiştir. “Anlayan anlar bilen bilir,Arzu eden herkes isteğine ulaşır.” “Kalabalık hastalıktır,tedavi olunmayan hasta ölür. Bilgisiz insan –senin ilacın bilgidir.Tüm gücünü, işini ve düşüncelerini bilgi edinmeye adayacaksın. Tüm zamanını bilgiye harca...”, “İnsana ait tüm iyilikler onun bilgisinden doğar.”, “Oku, bilgi sonra gelir.Öğrenmek ayıp sayılmaz”, “En büyük sadaka bilgiyi paylaşmak.”

Yüzyıllar boyunca halk pedagojisi Azerbaycan’da, Avrupa ülkelerindeki halk pedagojisine oranla en önemli faktörü oluşmuştur. Halk bilgeliği temel alınarak eğitilen kuşak bu bilgeliği kendi çocuklarında da kullanmıştır. Halk eğitimi demokratik ve ileri fikirleri sonraki yüzyılların pedagojik düşüncelerinin, aynı zamanda bilim olarak temel eğitimin kaynağını oluşturur. Halk pedagojik düşüncenin ünlü isimleri olan Gencevi, Abhadi Marağayi, Mehemed Fuzuli ve diğerlerinin bakışları için etkili olmuştur.

4.3.Orta Çağ (3.-4.Yüzyıllar) Okulları Ve Pedagojik Düşünce

Azerbaycan'da derebeylik dönemi 15. yüzyıla (3. yüzyıldan – 18. yüzyıla dek) sürmüştür. Bu süre içinde feodal ilişkiler oluşmuş, gelişmiş ve dağılmıştır. Bu dönemin temel olayları: Azerbaycan'ın kuzeyinde Hıristiyanlığın yayılması, birçok kabilelerin birleşmesi, Arap, Moğol ve Azerbaycan'ı boyunduruk altına sokmak isteyen diğer komşu halkların işgaline karşı mücadele ve nihayet, en önemli olay olan Azerbaycan'da İslam'ın yayılması olarak sıralanabilir.18. yüzyılın sonuna doğru Azerbaycan halkının ve dilinin biçimlenmesi sona erdi.

Böyle bir karmaşık tarihi dönemde Azerbaycan'da okul eğitiminin oluşumu ve Azerbaycan halkının düşüncesinin gelişim süreci yaşanmaktaydı.

932 yılında İslam dininin kabulü kabile kurulundan derebeyliğe geçişe, zanaatın gelişimine ve kendi aralarında ticaret yapan ilk şehirlerin oluşumuna rastlıyordu. Tarihçilerin Azerilerin yeni dini kabullenmesinin zor olmadığına dikkat çekiyorlar, çünkü onların gelenek ve görenekleri İslam ile ters düşmüyordu. Kuran'ın eğitici sureleri halk eğitiminin yüzyıllar boyu oluşmuş manevi değerlerine uymaktaydı: yoksullara, yetim ve dullara yardım etmek, yaşlılara saygı göstermek, bilgi peşinde olmak gibi.

17. yüzyıla doğru Azerbaycan'da genel olarak İslam'a dayanan eğitim sistemi oluştu: Mektepler – ilköğretim okulları; medreseler – orta, bazen de yüksek eğitim veren okullar. Ayrıca, herhangi bir Müslüman tarikatını temsil eden ilahiyatçı hocaların kendi taraflarına propaganda yapmak üzere yurt dışına göndermek amacıyla eğitim verdiği dergâhlar da mevcut idi.

Mektepler mollalar (imamlar) tarafından camilerde düzenlenirdi. Onlar vermiş oldukları eğitimin karşılığında öğrencilerin ebeveynlerinden para veya diğer maddi bedeller alıyorlardı. Medreseler yüksek dini hâkimiyet tarafından açılır ve giderleri ekili topraklardan, bahçelerden, dükkanlardan ve insanların gönüllü olarak vermiş olduğu vakıf gelirlerinden karşılanırdı.

Medreselerde eğitim şekli ve yöntemleri yüzyıllar boyu biçimlenmiştir. İlahiyatçı ve diğer hocalarda kitapların az olması veya hiç olmaması nedeniyle dikte

usulü çok kullanılmaktaydı. 10. yüzyıldan başlayarak filologlar bu usulden vazgeçerek yorum usulü uygulamaya başladılar: öğrencilerden biri metni yüksek sesle okumaya başladıktan sonra öğretmen hemen yorum yapıyordu. Medrese dersleri birkaç yüz öğrencinin çalışabileceği büyük salonlarda yapılıyordu. Öğretmen hoca hücrelerinde oturur, kendisinden biraz ötede ise yardımcıları otururdu, onlar hocanın sözlerini öğrencilere iletirlerdi. Öğrencilerin hocaya soru sorma hakları oluyordu. (Derslerin bu şekilde düzenlenmesi yöntemi Hindistan'da ortaya çıkan, daha sonra 18. yüzyılda Avrupa'da tatbik olunan karşılıklı öğretim yöntemini hatırlatıyor.)

Kuran metinlerinin dışında hocalar ilahi ve bilimsel konular üzerine dersler de veriyorlardı eğitimde bağımsız olarak çalışma yaygınlaşmıştı. Öğrenciler bu kuraldan dolayı medresede yaşıyorlardı.

17. yüzyılda büyük şehirlerde mekteplerin ve medreselerin sayısı arttı. Türk gezgini Çelebi'nin yazdığına göre 1647 yılında Tebriz'de 47 büyük medrese bulunuyordu ve bu medreselerde Müslüman ilahiyatçılığın yanı sıra dünyevi derslerde veriliyordu. Burada ünlü bilim adamları ve yüksek bilim adamları ders veriyorlardı. Ayrıca, Tebriz'de 600 kadar mektep bulunuyordu. Onların büyük çoğunluğu kendi kurucularının ve sahiplerinin ismiyle tanınırdı.

Şamahı şehrini tasvir eden Çelebi bu şehirde 7 medrese ve 40 mektep bulunduğunun altını çiziyordu. Bu dershanelerdeki eğitim süresi öğrencilerin yeteneğine ve hocaların onları eğitmesine bağlıydı. Mekteplerde genel olarak 6-8 sene, medreselerde ise 15-20 sene ders veriliyordu. Eğitime alınmanın ve mezun olmanın sert kuralları mevcut değildi ve pek çok meseleler programın benimsetilmesine bağlıydı.

Öğrenciler için Arapça okuma yazma Kuran'ı ezbere bilmek mecburiydi. Masraflarının karşılanması bu okulların kurucuları tarafından belirlenirdi. Arap grameri, Kuran ve Farsçanın dışında burada tarih, aritmetik ve güzel yazı dersleri de veriliyordu. Mekteplerde okunan kitaplar insanların güncel yaşamları, ilgi odakları ve gayretleri konusunda bilgi vermiyordu.

Yazı öğretilmesi faydacı amaçları takip ederdi. Hesap defterlerinin yürütülmesi, kâtiplik, ticaret, basit ve karmaşık senetlerin düzenlenmesi vs. için alışkanlıklar edinmek.

Azerbaycan'da pedagojik düşüncenin gelişimine hiç kuşkusuz o dönemin bilge insanlarından Nizami Gencevi'nin büyük etkisi olmuştur. O Gence 'de doğmuş, medresede eğitim görmüştür. Kendi başına felsefeyi, tarihi, İslam Hukuk'unu, mantığı, gökbilimini öğrenmiştir. Türkçe, Arapça, Farsça, aynı zamanda bazı Kafkasya halklarının dillerinde serbestçe konuşabiliyordu.

Nizami oğluna ve onun şahsında bütün gençliğe örnek olacak ideal insan sureti çizmiştir. İlk önce o insanları çalışmaya, zora karşı mücadeleye davet ediyor, açgözlülüğü, adaletsizliği kınıyor. İnsan yalnız kendini bilgiye, bilime, eğitime adanmış olduğu zaman ideal insan olabilir. Herkes tüm hayatı boyu geometriyi, matematiği, mantığı ve felsefeyi, Arap ve Fars edebiyatı klasiklerinin eserlerini öğrenmelidir.

Azeriler Nizami'nin şiirlerini ezbere biliyorlardı ve bugün de bilmektedirler.Onun kahramanlarının manevi nitelikleri pek kuşağı etkilemiştir.Onun eserleri şair Şirvani'nin şu sözlerini pekiştirir;"Her bir eğitici şair olamaz,ama her bir şair eğitimi başarmak zorundadır."

Nizami'nin mesnevileri yüzyıllar boyunca ders kitapları olarak kullanılmıştır. Bu kitaplarda bulunun güzel şiirlerde şairin bilgice nasihatler sunmuştur.

Nizami ile aynı dönemde diğer bir şair Nasireddin Tusi de yaşamıştır. O,Güney Azerbaycan'da (İran) doğmuş, ilk eğitimini ailede almış, sonra Nişapur şehrinde eğitimine devam etmiş ve yalnız İslam değil,aynı zamanda matematiği ,felsefeyi,tabiata bilimini de öğrenmiştir.O ilk gözlemevini kurmuş ve bunun yanında,akademi,hastane ve kütüphanede bulunuyordu.Onun kütüphanesinde 40.000 cilt yazma bulunuyordu.Bu bilim merkezine Çin'den,Moğolistan'dan bilim adamları davet olunur,eğitimin yanı sıra bilimsel araştırmalar da yapılıyordu.

Doğu geleneklerine göre Tusi kendi nasihat şiirlerini ebebeyinlere hitaben yazıyor ve onları kendi çocuklarını eğitmek konusunda eğitirdi.O çocuğa bilgece

sözler ve eğitici şiirler öğretmek gerektiğini düşünüyordu.Bunun dışında, onun pedagojik eserleri de bulunmaktadır.”Temel Edinme”,”Öğrencilerin eğitimi”,”Ahlak- i Nasiri” yüzyıllar boyunca bu eserler mekteplerde, medreselerde veren öğretmenler için bilgi kaynağı rolü oynamıştır.

Tusi yalnız bireylerin değil,hem de tüm toplumun eğitimine dikkat çekiyordu.Ona göre önce toplumun manevi sağlığı hakkında düşünülmeli,daha sonra eğitimin seviyesi yükseltilmelidir.Eğitim de öğretmenin rolü oldukça önemlidir.Tusi öğretmenlerin organize olunmuş biçimde ve amaca yönelik hazırlanmasına kuşkusuz büyük çaba harcamıştır.Halbuki bu iş daha önce sistemsiz bir biçimde yapılmaktaydı.

Amaca yönelik ve başarılı eğitime ulaşmak için matematiği,tabiat bilimlerini,dillerini öğrenmek gerekiyor.Eğer çocuğa yalnızca manevi değerler öğretilirse,onun eğitimi ve öğretimi başarısız sonuçlanacaktır.Öğretmenin görevi öğrencinin yeteneklerini mektepte okurken belirlemektir.Medresede ise onun gönlünde olan, kendisine ve topluma yararlı olabilecek derslere ve konulara yönlendirmek gerekiyordu.

Orta çağ Azerbaycan şair ve yazarları kendi eserlerini Arapça ve Farsça yazıyorlardı. İlk pedagojik eserini Azerice yazmış ve Azericeyi devlet dili yapmış şair ve ünlü devlet adamı Şah İsmail Hataxi(1487-1524) olmuştur.Yüksek eğitim görmüş,Arapça ve Farsçayı iyi bilen Şah İsmail Hataxi başkenti Tebriz olan Sefeviler devletinin kurucusudur.O zaman Farsçanın yerine Azericeyi devlet dili olarak ilan etmiştir.O kendi eserlerini de Azeri Türkçesi ile yazıyordu.Azericenin zenginleşmesi için büyük çaplı işler yapmıştır.Onun nasihat konusunda yazmış olduğu “Nasihat-Name” eserinde hoşgörü, kahramanlık,dürüstlük, vatan sevgisi gibi değerler anlatılmıştır.

4.4.Aydınlanma Çağı Pedagojik Düşünceleri (18. Yüzyılın Başlangıcı–19. Yüzyılın Başlangıcı)

Dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi Azerbaycan’da da aydınlanma çağında eğitim,devlet sisteminin oluşturulmasına ve öğretmenlerin hazırlanmasına büyük önem verilmiştir.Pedagoji tarihinin yeni dönemi önceki yılların ilerici

mirasının devamcısı olmakla birlikte farklılıkta gösteriyordu.Farklılıklar derebeylikten kapitalizme geçiş yapan ülkenin sosyal-ekonomik statüsünün değişimiyle şartlanıyordu.Tüm bu olaylar Azerbaycan'ın Rusya ve İran tarafından paylaşılmasına rastlıyordu.

19.yüzyılın başlangıcında (1813-1816) Azerbaycan'ın kuzey kısmı Rusya yönetimine geçti.Güney Azerbaycan İran yönetimi altında kaldı.

Devlet yalnız eğitimin Rusça yapıldığı okullara para veriyordu.Bu okulların ders programlarına Azeri,Arap,Fars dillerinin,aritmetiğin,coğrafyanın,tarihin,hukukla ilgili genel bilgilerin, çizimlerin öğretilmesi giriyordu.

Öğretmenler, dersleri Rus okullarındaki programa uygun olarak Rusça vermeye zorlanıyorlardı.Ana dilde eğitim yasaklanmıştı.Ama resmi emirlere rağmen bazı okullarda yinede ana dil öğretiliyordu.Bazılarında ise 1905-1906 yıllarından itibaren başlanarak yapılmaya başlandı.¹

1881 yılında köy okulları ortaya çıktı.Bu okullar çocukları köy işlerinden ayırmasından dolayı köylüler tarafından iyi karşılanmıyordu.Bunun için çocuklar okula senede yalnızca iki ay gidebiliyordu.Daha sonra Rus öğretmenlerin geldiği görülünce de onları geri aldılar.

Şehirde yaşayanlar ise bunun aksine eğitime büyük önem veriyorlardı.Ama çocuklara Kur'an ezberletilmesi,'Leyla ile Mecnun', 'Aşık Garip' v.b hayat dışı eski mesnevilerin okutulduğu cami okulları ebeveynleri tatmin etmiyordu. Öğretimin yeni,rasyonel yöntemlerle yapılması için harcanan gayret mollaların tepkisiyle karşılaşıyordu.Ebeveynler mollalara para vermekten vazgeçtiği içinde okullar kapanıyordu.

Mevcut geleneklerin korunması taraftarları, Kur'an ezberleticileri Azerbaycan'da pek çok lehçe ve ağızların olduğunu söyleyerek Arapçanın birleştirici rolünü savunuyorlardı.İşte bu kanıt ilkokullarda Kur'an öğretilmesinin yararına idi.Yüzyıllar boyunca yazılmış kitaplar yararsız sayılarak,okullarda yapılan yenilikler Azerilere yabancı olan Hıristiyan öğretmenlerden kaynaklandığı öne sürülüyordu.

¹ Salimova. K. ,Dünya Milletlerinin Eğitimi Geçmiş ve Bugünü (Çev. R. Uysal) Moskova ,2000

19.yüzyılın başlangıcında Rusya yönetimine geçen Kuzey Azerbaycan'da bölge meslek okulları açılmaya başlandı ama bunlar pek iyi karşılanmadı. Ruhanilerin baskısı altında birçok insan kendi çocuğunu Rus okuluna vermek istemediğinden diğer mekteplere veriyorlardı.20.yüzyılın 60lı yıllarında bu mekteplerin sayısı 500, burada eğitim görenlerin sayısı ise 7000 kişiyi buluyordu.

İlerici pedagoğ ve öğretmenler ana dilde kitapların basılması için mücadele veriyorlardı.Muhammet Sıtkı'nın (1854-1903) 'Maneviyat Örnekleri' ders kitapları ve Muhammed Şahtahtlı (1848-1930) tarafından hazırlanmış kitaplar bilinmektedir.O Rusça ders kitaplarının Azericeye tercüme edilmesini,okul öğrencileri için atasözleri,masal kitaplarının basılmasını tavsiye ediyordu.O Azeri gençlerinin zengin halk pedagojisi gelenekleri esasında eğitilmesini istiyordu.Bunun yanı sıra o genç kuşağın komşu milletlerin kültürünü anlamak amacıyla okullarda Rus ve Avrupa yazarlarının eserlerinin okutulmasının gerekli olduğunu yazıyordu.

19.yüzyılın sonlarında Azerbaycan'da ilk ders kitapları ve okul öğrencileri için okuma kitapları ortaya çıktı.Sonunculara örnek olarak Mirza Talibov'un (1834-1911) 'Ahmet'in Kitabı'(1894-1896) kitabını gösterebiliriz.Kitabın birinci cildinde baba ile oğlun konuşması,küçük Ahmet'in okula hazırlanması,okulda ilk günler,ev ödevleri v.s konular yer almıştır.Ayrıca yazı öğrenme yöntemleriyle ilgili bilgi vermiş,fizik,coğrafya,biyoloji,bitki ve hayvanlar alemi konusunda basit bilgileri uygun biçimde sunmuştur.İkinci ciltte okuyucu artık görmüş,vatanperver,bilgili,çar yönetiminin halka zıt siyasetini anlayan gence rastlıyordu.Bu ders kitabı olarak kullanılmış,Farsça ve Azerice basılmıştır.

4.5.Çarlık Dönemi Ve Eğitim

Azerbaycan'ın Rusya yönetimine geçmesi ülkenin kültürel gelişimini, aynı zamanda dini de etkiledi.Bir taraftan Azerbaycan batı kültürü ile tanışıyor,diğer taraftan çarlık rejimi ve onun sömürgecilik politikası ezilen halkları boğmak çabası harcıyor,onları eski kültürlerinden,dinlerinden,dillerinden ve soy köklerinden ayırarak asimile etmeye çalışıyordu.

İşte bu talepler doğrultusunda Azerbaycan'ın Rusya yönetimine geçişini ilk yıllarında yeni okul sistemi oluşturulmaya başlandı.Mektep ve medreselere ilaveten derslerin anadilde yapıldığı bölge okulları ve halk için Müslüman okulları açıldı.Bunun yanı sıra dil eğitiminin Rusça verildiği bölge okulları da açıldı.1846 yılında Bakü'de ilk kez işçi kadrolarının hazırlanması amacıyla mekanik teknik meslek okulu açıldı.

19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında Azerbaycan'da 240 tan fazla Rus- Azeri okulu açılmıştı ve bu okullara yalnız Azeriler alınıyordu.

1914-1915 yılında 976 çeşitli okulda (bunlardan 15'i ortaokul) 73000 öğrenci eğitim görmekteydi ,bunların 23000 i Azeri idi.

Rusların bilhassa İran'ın bölgedeki etkisini azaltmak için Rus-Tatar okullarını (Russko-Tatarskaya) çok sayıda açmaları ve Azerileri Rus kültürüne dahil etme gayretleri, Azeriler üzerinde değişik etkiler bırakmıştır. Ancak Rus okullarında olan çocuklara iyi gözle bakılmadığı için aileler ilk dönemlerde çocuklarını bu okullara vermek istememişlerdir.

Ruslar tarafından Azerbaycan'da açılan ilk Rus Okulu 1830'da Şuşa'da faaliyete geçmiştir. Bu okullar sayesinde Ruslar bazı Azeri gençleri kendi kültürlerine dâhil etseler de, diğer Azeri gençlerinin okuyup kendi insanlarına ve ülkesine bağlı olarak yetişmesine engel olamamıştır. Çünkü modern ilimler öğrenen Azeri aydınları, kendi halkının bilgisizliğini ve geri kalmışlığını görerek, onlara modern eğitim vermenin yollarını aramaya başlamıştır.¹ Böylece Azerbaycan nüfusu'nun eğitim seviyesi 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında hızla yükselmeye başlamıştır.

Bilhassa 20. yüzyılın başlarında Türkiye ile eğitim ve kültürel ilişkilerini geliştiren Azerbaycan'da konuşulan Türkçe daha da gelişmeye başlamıştır. Türkiye ve diğer kardeş kavimler ile başlatılan bu ilişkiler bir süre sonra onları,diğer Türklerle dil ve kültür birliğine sevk etmiştir. Azerbaycan nüfusu eğitim konusunda Rusya'dan gerektiği kadar faydalanamayacağını anlayınca, bilhassa 1905'ten sonra Türkiye'ye yönelmiştir. İlk adım olarak Türkiye'nin eğitim tecrübesinden faydalanmak için öğretmen getirme yoluna gitmişlerdir. Ayrıca Rus yetkililerin çıkardıkları bütün

¹ Esgerov, Ş., (2003), Tehsilimiz Dünen Bugün Sabah. Azerbaycan Neşriyatı, Bakü.

engellere rağmen bu öğretmen getirme işi uzun süre devam etmiş ve bağımsız Azerbaycan hükümeti zamanında bu işe daha da hız verilmiştir. Örneğin, 1917 ve 1919 yıllarında Türkiye'den Azerbaycan'a giden öğretmen sayısı 300'ü geçmiştir.¹Eğitim sahasındaki bu gelişmeler, Oğuz Türklerinin iki grubunu ilk defa birbirine dil ve kültür yönünden bu kadar yakınlaştırmıştır.²

4.6.Sovyet Egemenliğinde Eğitimin Yapılandırılması

4.6.1.Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde (1920-1991) Eğitim

1920 yılında eğitim ile ilgili pek çok kararlar verildi. Azerbaycan SSC de tek okulun uygulanması konusunda tüzük onaylandı.Eski okul sistemi ortadan kaldırıldı, ana dilde eğitim verilecek tek,genel ve teknik okulların oluşturulmasının temeli atıldı.

Sovyet yönetimi Azerbaycan'da da genç ve yaşlı kuşak arasında bilgisizliğin ortadan kaldırılması için bazı faaliyetleri hayata geçirdi.Buna en iyi kanıt kitlesel bilgisizliğin ortadan kaldırılmasıdır çünkü 1932 yılında artık tüm nüfusun %82,2 si okuma-yazma biliyordu.

Yeni ders kitapları yazıldı, tarih ve diğer derslere ait yeni ders programları oluşturuldu. 28 Nisan 1920'de Kızıl Ordu tarafından işgal edilen Azerbaycan'da Sovyetler, Komünizm adına milli duygulara yer vermeyen bir eğitim sistemini yerleştirmiştir. Azerbaycan Yüksek Sovyet'i 1 Mayıs 1925 bir kararname çıkararak Arap alfabesini kaldırarak Latin alfabesine geçilmesini sağlamıştır.1928'de Türkiye'de Latin alfabesi kabul edilince Sovyetler Birliği bu kez Azerbaycan'da Latin alfabesini kaldırarak yerine Kril alfabesini getirmiştir.³

Sovyet döneminde Azerbaycan'da okuma yazma bilenlerin sayısı hızla yükselmiştir. Bugün nüfusunun % 95'inin üzerinde Azerbaycan Türk'ü okuma ve

¹ TİKA, (1995), Azerbaycan Ülke Raporu. Ankara

² Seferov, Rehman, (2004), Azerbaycan Nüfusunun Yapısal Özellikleri ve Eğitim Açısından Analizi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, s.361

³ Oğan, S. Azerbaycan İktisadi Dünyası. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul 1992,s.23

yazma sorununu çözmüş durumdadır. Sovyet döneminde önce ilkokul(1928), sonra da ortaokul(1935-7 yıllık) zorunlu eğitim haline getirilmiştir.¹

Ülkede hem Rus, hem de Azeri okulları vardı, okul seçimleri velilere bağlıydı.Tüm okullarda 1936 yılından başlayarak Azerice ve Azeri Edebiyatı dışında dersler Rusya Federasyonu programları uyarınca veriliyordu. Bu uygulama ikili sonuç doğuruyordu,tüm derslerde eğitimin seviyesi yükselirken,milli bölgesel özellikler okul planlarına ve derslerin içeriğine yeteri kadar dahil edilmedi.

İkinci Dünya Savaşı okul sisteminin yenileştirilmesi planını, zorunlu orta eğitime geçişin yarıda bırakılmasına neden olmuştu. Okullar askeri hastanelere dönüştürüldü, öğretmenler ve lise yaşındaki gençler savaşa gittiler. Ama savaş bittikten sonra ülke ertelenmiş planların uygulanmasına devam etti.1958 yılında genel orta öğretime geçiş, 60lı yıllarda ise 8 yıllık eğitime geçiş tamamlandı. 70li yılların ortalarında genel ve orta eğitim tam olarak uygulanmaya başlandı.

4.6.2.Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyetinde Eğitim Reformları (1991 Sonrası)

1991 yılında SSCB dağıldıktan sonra Azerbaycan kendi bağımsızlığını ilan etti. Bağımsız Azerbaycan'ın siyasetinin belli başlı noktaları ülkenin Anayasasınının 42. maddesinde verilmiştir. “Her bir vatandaşın eğitim hakkı vardır; zorunlu, genel orta, ücretsiz devlet garantisi altındadır; sistemi devlet tarafından kontrol edilir; devlet maddi durumundan bağımsız olarak yetenekli şahısların eğitimlerine devam etmelerini temin eder ve nihayet, devlet eğitimin asgari standartlarını belirler.”

Bu maddeye göre eğitim organları, öğretim müesseseleri, ebeveynler ve toplum okul yaşı gelen çocukların eğitime alınmaları için gayret gösterecek, genel okulları zincirinin yeniden yapılanmasına çalışacak, 6 yaştan 17 yaşına kadar çocukların sayımını yapacak,okuldan uzaklaşmalarını engelleyecektir.

Daha önce belirtildiği gibi, Sovyet dönemi Azerbaycan'ında diğer SSCB cumhuriyetlerinde olduğu gibi, devletin ciddi kontrolü altında tutulurdu.Bunun

¹ <http://w3.gazi.edu.tr/web/mergun/azbegt.htm> (22.12.2006)

sonucu olarak bugün ülkede uluslar arası düzeyde çalışan gazeteciler,siyasal uzmanlar,sosyal profilli hukukçular ve diğer uzmanlar yeterli sayıda değildir.Bununla ilgili olarak son yıllarda söz konusu branşlar üzerine uzman kişilerin yoğunlaştırılması işi arttırılmıştır.Çünkü eğitilmiş insanlar olmadan istenilen bağımsız devletin normal gelişimini sağlamak mümkün değildir.¹

4.6.3.Bağımsızlık Sonrasında Eğitim Sisteminde Görülen Değişmeler

Bağımsızlık sonrası Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi, 1993 tarihli kanunla yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre Eğitim Sistemi (Tahsil kanunu) 6 bölümden oluşmaktadır.

a) Genel Maddeler	d) Eğitim Projesinin iştirakçileri
b) Eğitim Sistemi	e) Eğitim Finansmanı
c) Eğitim Sisteminin Yönetimi	f) Eğitim Alanında Uluslararası işbirliği

Kanunun başlangıç bölümünde eğitim, toplumun ve devletin gelişimini sağlayan stratejik öneme sahip, milli, ahlaki, uluslararası değerleri esas alan demokratik bir karakter taşıyan, vatandaşların esas haklarından sayılan bir süreç olarak tanımlanmıştır.²

Ülkede eğitim sisteminde yaşanan problemlerin çözülmesi için 1990 yılından beri çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bunlara örnek olarak 1992 yılında Türk Dili, Edebiyat, Azerbaycan Tarihi, Coğrafya, İnsan ve Toplum, Avrupa Dilleri, Rus Dili dersleri üzere yeni programların ve bu programlar esasında içeriği tamamen değiştirilmiş dersliklerin hazırlanması çalışmaları, yine 1992 yılında “Azerbaycan Eğitim Kanunu”nun kabul edilmesi. Ancak ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle Azerbaycan, eğitim sisteminde yapılan reform çalışmalarına yeterince kaynak ayıramamaktadır. Bu nedenle, 1999 yılında Dünya Bankası’nın desteği ile ülkede eğitim reformu başlatılmıştır.³

¹ Salimova. K. ,Dünya Milletlerinin Eğitimi Geçmiş ve Bugünü (Çev.R. Uysal) Moskova ,2000

² Seferova, a.g.k ,s. 362-363

³ Memodova T.,A. Azerbaycan Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Proje Ödevi, Ankara,Ocak,2003,s.9

Reform programı Azerbaycan Cumhuriyeti başbakanının 30 Mart 1998 Yılı ile oluşturulmuş devlet komisyonu tarafından hazırlanmış ve Azerbaycan Cumhuriyeti başbakanının 15 Haziran 1999 Yılı 168 numaralı kararıyla onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

1999 yılında başlatılan reform çalışmaları Azerbaycan Eğitim Bakanlığının rehberliğinde yürütülmektedir. Eğitim reformu kapsamında yapılacak çalışmalar üç aşamadan oluşmaktadır:

1. aşama: Çeşitli ülkelerdeki eğitim sistemlerinin yerinde incelenmesi (1999-2002) ,
2. aşama: Gerekli alt yapının oluşturulması ve pilot uygulamaların yapılması (2000-2003),
3. aşama: Uygulama sonuçlarının değerlendirilerek ülke geneline yayılması (2004 yılından sonraki çalışmalar).

Reformun ilk aşaması tamamlanmıştır. Bu kapsamda Amerika, İngiltere, Fransa, Japonya, Türkiye ve merkezi Avrupa ülkelerine uzmanlar gönderilmiş ve adı geçen ülkelerde incelemelerde bulunulmuştur. Reformun ilk aşamasında Dünya Bankası'ndan 295.000 \$ kredi alınmıştır.

İkinci aşama 2000-2003 yıllarını kapsamaktadır. Reformun ikinci aşamasında okul donanımının, eğitim programlarının ve ders kitaplarının yenilenmesi amaçlanmıştır. Tüm okul donanımını yenilemek ve eğitimin niteliğini artırmak amacıyla ülkenin çeşitli bölgelerinden 20 okul seçilmiştir. Okullara son model bilgisayarlar, işitsel görsel araç-gereçler alınmış ve okulların tüm diğer donanımı yenilenmiştir. Bu okulların programı tamamen değiştirilmiş, reform kapsamında hazırlanan yeni programlar uygulanmıştır. Uygulama kapsamına giren okullardaki görevli öğretmenler, 2 haftalık hizmet içi eğitim seminerlerine katılarak yeni programların sınıf içi uygulamalarının nasıl yapılacağı konusunda eğitim almışlardır. Öğretmenler, seminerde kazandıkları bilgilerden yararlanarak yeni programları uygulamaktadırlar.

Ülkede eğitim sisteminde yaşanan başlıca problemlerden biri de çok ağır bir dille yazılmış ders kitaplarıdır. Bu kitapların çoğu uygulamalarla ilişkisi olmayan kişiler tarafından yazılmıştır. Ülkede öğretmenlerin ve öğrencilerin büyük bir bölümü bu durumdan şikâyet etmektedirler. Reform kapsamında, ders kitaplarının sadeleştirilerek içeriğin daha anlaşılır hale getirilmesi çalışmaları devam etmektedir. Hazırlanan bu yeni kitapların seçilen 20 okuldaki öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılması planlanmaktadır.Reform kapsamında okullara belli bir oranda özerklik verilmiştir. Örneğin, önceki yıllarda 36 saatlik okul haftasının (Azerbaycan’da cumartesi günü de eğitim-öğretim yapılmaktadır) tamamında neler yapılacağına Milli Eğitim Bakanlığı karar verirken, şimdi Bakanlık bu sürenin sadece 22 saatini planlamakta, geri kalan 14 saatini okul yönetimine bırakmaktadır. Okul yönetiminin kararına göre, bu 14 saatlik süre, ihtiyaç doğrultusunda Matematik, Fen vb. derslere ayrılmaktadır.Böylece bu tür uygulamalar aracılığıyla eğitim sisteminde yaşanan yönetim sorunlarına da belli bir ölçüde çözüm getirilmektedir.

Reform kapsamında benzer nitelikteki alanların hepsine entegre edilmesi çalışmaları da yürütülmektedir. Örneğin okullarda ”Tarih” başlığı altında “Orta Çağ Tarihi”, “SSCB Tarihi” ve “Azerbaycan Tarihi” dersleri okutulmaktadır. Tüm bu derslerin bir ders bünyesinde bir araya getirilmesi yönünde çalışmalar yapılmaktadır.¹

Azerbaycan’da 2006 yılı haziran ayında Bakü’de ki Türk okullarında görevli öğretmenlere Azerbaycan Tahsil Nazırlığı ile Türkiye Milli Eğitim ve Bilim Alanlarındaki İşbirliği protokolü uyarınca verilen seminerde Azerbaycan Tahsil Nazırlığı Strateji,Tahsil ve Programlamadan sorumlusu Qadirov Ferzeli tarafından yapılan açıklamalar; “Eğitim alanında ıslahatlar Haydar ALİYEV’in 1998 yılındaki emriyle başlamıştır.Dünya Bankasından alınan 5 milyon dolarlık kredi eğitim programlarının yenilenmesi,öğretmenlerin eğitimi ve okulların yenilenmesine,araç-gereç teminine harcanmıştır.Şu an da okullarda uygulanan ezbere dayalı müfredat

¹ Memodova.T.A.,Azerbaycan Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Eğitimde Reform Ders Ödevi, Ankara,Ocak,2003,s.9

geçiş devri içindi.Artık yeni bir devre girildiği için müfredat değiştirilecektir.2007-2008 öğretim yılında 1.sınıflarda yeni müfredat programı uygulanacaktır. 2007-2008 de 1. sınıflarda başlayan müfredat değişikliği 11 yılda, her yıl bir üst sınıfa uygulanması sebebiyle 11.sınıfta en son uygulamaya konulacak.

Ayrıca yeni müfredata hemen geçilmemesinin nedenlerinden biri de kitapların ve öğretmenlerin yeni programa hazır olmaması.Öğretmenler Rus yönetimi zamanında ve Rus eğitim sisteminde yetiştikleri için aktif eğitime hazır değiller.Bu nedenle 2006 yılı Haziran ayına kadar 5 bin öğretmen hizmet içi eğitimden geçirildi, halen bu eğitimler devam ediyor.

2003 yılından 2013 yılına kadar sürecek oluşum stratejisi Dünya Bankası ile imzalanmış ve 21 milyon dolar kredi bu süre içinde kullanılacaktır.Ayrıca Azerbaycan Devleti de 2.8 milyon dolar ekleyecek ve bu paralar müfredat değişikliğine,öğretmenlerin eğitimine ve okulların eğitim araç-gereçleriyle donatımına harcanacaktır. Kitapların içeriği % 70 yenilenmiş durumda tüm öğrencilere kitaplar ücretsiz dağıtılıyor.Kitaplar yeterli değil,ezbere dayalı, fazladan bilgiler mevcut.Programa muhalif olanlar yüzünden yeni müfredata uygun kitapların yazılması oldukça zor. Çünkü önceki yıllardan kitap yazan kişiler yine aynı mantıkla yazmakta ısrar ediyor ve müfredata uygun kitap yazacak kişileri de engelliyorlar.

Azerbaycan'da 10 öğrenciye 1 öğretmen düşmekte, anasınıfında ise bu sayı 11 öğrenciye 1 öğretmen şeklindedir.

Köylerde öğrenci sayısı çok az, okullar var ama bu okullarda eğitimin sürebilmesi için öğrencilerin merkezi yerleşim yerlerinde taşınmalı eğitimle devamının sağlanması gerekiyor. Yolların durumu yüzünden taşınmalı eğitim hemen uygulanamıyor.

Şuanda okullara verilen para konusunda bir netlik yok. Yeni yapılanmada okullara özerk maliye verilecek ama bu konuda kanun değişiklikleri gerekli.Pilot uygulama kapsamında 59 okula mali özerklik verildi.Okulların bulunduğu bölgeye göre öğrenci başına para verilecek.Bu para da okulda oluşturulan kurul kararıyla harcanacak.

Uygulanan sistemde öğrenci notlarının verilmesinde(ölçme ve değerlendirme) belirli bir kıstas yok.Düşünceye ve yorumlamaya bakılmıyor, ne kadar ezberlendiğine bakılıyor.Değerlendirmeler okul,ülke ve uluslar arası ölçme değerlendirme araçlarına göre yapılacak.

Bırakılış imtihanları(lise bitirme sınavları) her okul bağımsız uyguluyor.Sistemin yenilenmesiyle ülke genelinde ortak olarak yapılacak.

Eğitim sistemi içinde; kim kime bilgi verecek, kim kimden emir alacak belirsiz.İdare etme ve planlaştırma alanında yenilik yapılacak.Merkezden yönetim gibi bir sistem oluşturulacak.

Eskiden yönlendirme 5. sınıfta başlıyordu yeni kanunda ise 9. sınıfta başlayacak.

Öğretmenlerin yeni çıkan kanunları,eğitimdeki haberleri izlemeleri için 1934 yılından beri çıkan “Muallimler Gazetesi” var ve her okula gönderiliyor.

Azerbaycan’da din eğitimi yok.Bakanlık ayrı bir ders olarak din eğitiminin verilmesine karşı.Bu nedenle başka derslerin müfredatı içinde din eğitimi işlenecek.

Sanat okulları 9. sınıftan sonra öğrenci kabul ediyor fakat öğrenci sayısı çok az.

Azerbaycan ‘da 50 tane Rus okulu var.Çoğu okulda da Rus bölmesi mevcut ve eğitim bu okullarda Rusça yapılmakta.Bu okullara giden öğrencilerin hemen hepsi Azerbaycanlı. 14 tane de Türklerin açtığı okul var.Bu okullardan sadece 2 tanesinde Türk eğitim müfredatına uygun eğitim yapılıyor diğerlerinde ise eğitim Türkçe ama Azerbaycan müfredatı uygulanıyor.2006 yılında ülke genelinde Azerbaycan vatandaşı toplam 100 öğrenci Türk eğitim müfredatına göre eğitim görüyor.

Özel eğitime muhtaç çocuklara yönelik eğitimle ilgili kesin bir ıslahat programı yok.

Okullardaki bilgisayarlar sadece Bakü ve Sumgayt’ta ,olanlarda sayıca çok az.Azerbaycan ile aynı yılda bağımsızlığa kavuşan Estonya’da 11 öğrenciye bir bilgisayar düşüyor.” şeklindedir.

Reform çalışmalarının sonuncu aşamasında yapılan çalışmalar değerlendirilecek, bu sonuçlara göre uygulamalar eğitim sisteminin tüm düzeylerine yayılacaktır. Azerbaycan bütçesinin % 23 eğitime ayrılıyor. Reform için Dünya Bankası'ndan alınan kredinin 35 yıl içerisinde geri ödenmesi düşünülmektedir.

4.6.4. Azerbaycan Eğitim Kurumları

Azerbaycan eğitim sistemindeki okullar; ilkokula kadar terbiye (ana okulu), umum eğitim (ilkokul, ortaokul, lise), Peşe (meslek), ihtisas eğitimi, yüksek öğretim şeklinde yapılandırılmıştır.

Eğitim sisteminin basamakları tahsil kanununun 11. maddesinde şöyle belirlenmektedir.

- Okulöncesi Eğitim: Anaokulu ve Kreşler
- Umum Tahsil (Genel Eğitim): İptidai, Esas eğitim, Lise.
- Meslek İhtisas Eğitimi: Teknik ve Meslek eğitimi, Orta İhtisas eğitimi.
- Yüksekokullar: Üniversiteler, Enstitüler, Harp okulları, Akademiler.
- Yüksek Okul Diploması Aldıktan Sonraki Eğitim: Magistaratura (Yüksek lisans), Doktoratura (Doktora).

Azerbaycan Cumhuriyeti tahsil kanununun 12. maddesi ise eğitim türlerini şöyle belirlemiştir: A-) Sadece eğitim görenler, B-) Çalışarak eğitim görenler, C-) Ailede eğitim görenler, D-) Serbest eğitim görenler.

Devlet belirli ihtisas dallarında, çalışarak eğitim görmeyi veya eksternat yoluyla sadece sınavlara girerek bir okuldan mezun olmayı yasaklamıştır (Tıp, mühendislik, vb. dallarda). Lenin Eksternat yoluyla hukukçu diploması almıştır. Eksternat, Türkiye'deki açık öğretim ile eşdeğerdir.

Okulöncesi Eğitim

Azerbaycan Tahsil Kanununun 14. maddesi okulöncesi eğitimi düzenlemektedir. Buna göre okulöncesi eğitim 1.5 yaşında başlayıp 6 yaşına doldurana kadar ailede ve okul öncesi terbiye kurumlarında verilmektedir. Okulöncesi eğitim zorunlu değildir. Okulöncesi kurumlara çocuklar ailelerinin isteği üzerine alınırlar. Bu kurumlarda çocuklar aile ile sıkı bir işbirliği halinde yetiştirilirler. Bu

kurumlar Tahsil Kanununda terbiye kurumları adıyla anılmaktadırlar. Devlet, çocukların ve bebeklerin terbiyesi ve sosyal gelişmesi için mali ve maddi yardım güvencesi vermektedir.

Okulöncesi eğitim kurumlarının amaçları şu şekildedir:

1. Çocuklara Azerbaycan Dilinin öğretilmesi.
2. Milli ve ahlaki değerlerin öğretilmesi.
3. Yetenekli öğrencilerin ortaya çıkarılması.
4. Yetenekli öğrencilerin yeteneklerine göre (jimnastik, resim, müzik, koreografi, yabancı dil vb) temel eğitime başlanması.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okulöncesi eğitim kurumları şu şekilde belirlenmiştir.

- *Körpe Evleri*: 1.5-2 yaş arası çocukların devam ettiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

- *Körpe Evleri Bahçeleri*: 2 - 3 yaş arası çocukların devam ettiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

- *Çocuk Bahçeleri ve Aile Bahçeleri*: 3 - 6 yaş arası çocukların devam ettiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

- *Okul Bahçeleri*: Herhangi bir okulun bünyesinde açılan okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

- *Bahçe İnternatları*: Ailelerin, çocuklarını yatılı olarak verdikleri okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

- *Çocuk Evleri*: Öksüz, yetim ve bakıma muhtaç çocukların bakıldıkları okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

- *Sakat ve zihinsel özürlü çocuklar için çocuk evleri*

Azerbaycan'da 2268 okulöncesi eğitim kurumu bulunmaktadır. Bu kurumlarda 173.000 öğrenci terbiye almaktadır. Okulöncesi çağ nüfusun okullaşma oranı % 18.4'tür. Bu kurumlarda 20.000'e yakın öğretmen görev yapmaktadır.

Genel Eğitim Okulları

Azerbaycan eğitim sisteminde genel eğitim okulları; İptidai Tahsil (İlkokul), Esas Tahsil (Ortaokul) ve Orta Tahsil (Lise) olmak üzere üç basamaktan oluşmaktadır.

İptidai eğitime 1 Eylül'de 6 yaşını bitirmiş olan çocuklar kabul edilir ve 14 yaşını bitirmiş olan çocuklar okuldan atılır. Ancak öksüz ve bakıma muhtaç olan çocuklar sorumlu kişi ve kurumların izni olmadan okuldan uzaklaştırılmaz. İptidai eğitimi (ilkokulu) bitirene diploma verilmez, çünkü zorunlu eğitim daha bitmemiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde iptidai eğitim bağımsız okullarda verilebildiği gibi birleşik okullarda da (ilk, orta ve lise aynı binada) verilebilmektedir. TİKA'nın yayınlanmamış olan 1996 yılı Azerbaycan Ülke Raporuna göre Azerbaycan'da 496'sı bağımsız binada olmak üzere toplam 1522 iptidai mektep vardır.

Esas Tahsil (Ortaokul)

11-16 yaş grubunu kapsayan bu eğitim kademesi zorunlu eğitimin içine girmektedir. Esas tahsilde (ortaokul) eğitim süresi altı yıldır. Buradan mezun olanlara diploma veriliyor. 8.sınıfı okuyup ayrılanlara natamam orta diploması veriliyor.

Esas tahsilde sınıflarda öğrenci sayısı azami 20 kişidir. 40 kişiye ulaşan sınıflar ikiye bölünüp iki sınıf haline getirilmektedir. Ancak kırsal kesimlerde bu kurala uymak zorunlu değildir. Bölge eğitim müdürlüklerinin inisiyatifine bırakılmıştır.

Orta Tahsil (Lise)

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde orta tahsil 3 yıl süreli olup 1995 yılına kadar zorunlu eğitim kapsamından değildi. 1995 yılından sonra zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. Böylece Azerbaycan'da zorunlu eğitim süresi 11 yıla çıkarılmıştır. Orta tahsilde bir sınıfta en az 15 en çok 29 öğrenci öngörülmektedir. Sınıf mevcudu 30'a ulaştığı zaman, sınıf ikiye bölünüp yeni bir sınıf açılmaktadır.

Üniversiteler kendi bünyelerinde liseler açabilmektedirler. Bu liseler ihtisas liseleri diye anılmaktadır. Bu liselerde belli bir dalda ihtisas eğitimine ağırlık verilmektedir. Örneğin bir Pedagoji Üniversitesi kendi bünyesinde pedagoji ağırlıklı dersler veren bir lise açabilmektedir.

Orta tahsili bitiren öğrencilere olgunluk diploması ile birlikte bir yüksek öğrenime devam etme hakkı da verilmektedir.Genel eğitim(11 yıllık süre), kanunların belirlediği süre tamamlanmadan da bitirebilir. Başka bir deyişle 11 yıllık eğitim süresi öğrencinin yeteneğine göre 9 yıl veya daha az bir sürede bitirilerek diploma alınabilir.

Azerbaycan Cumhuriyeti eğitim sisteminde lise yaşını geçmiş çalışanların lise eğitimi alabilmesi için genel eğitim müesseselerinin bünyesinde akşam ve dışarıdan eğitim sınıfları açılabilmektedir. Akşam sınıflarında öğrenciler derslere akşamları devam etmektedir. Dışarıdan eğitimde ise yılın belli zamanlarında (okula devam etmeyen yetişkinler) öğrenciler sınavlara tabi tutularak başarılı olanlara lise diploması verilmektedir.¹

Mesleki ve Teknik Eğitim

Mesleki ve teknik eğitime, zorunlu eğitimi bitiren sanata ilgisi olan kişiler, çeşitli üretim alanlarında meslek bilgisini arttırmak isteyenler veya mesleğini değiştirmek amacını güdenler başvurabilirler. Vatandaşların çeşitli meslekler öğrenmesi, ihtisaslarının arttırması ve yeni bir ihtisas alanına geçmesi için meslek okullarına ilave olarak kurslar da organize edilebilir. Farklı bölgelerde, o bölgenin özelliğine göre önem arz eden alanlarda meslek okulları ve meslek liseleri açılabilir. Mesleki ve teknik eğitim kuruluşlarının gündüz ve akşam türleri mevcuttur.²

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde iki tür meslek eğitimi veren kuruluşlar vardır. Birisi meslek liseleri (Peşe lisesi) diğeri ise meslek okullarıdır (Peşe okulları). Meslek liseleri mesleki eğitimle birlikte lise eğitimi de vermektedir. Bu okulu bitiren öğrencilere lise düzeyinde diploma verilmektedir. Zorunlu eğitimi bitirdikten sonra meslek liselerine girilebildiği gibi, liseyi bitirenler için eğitim süresi daha kısa tutulan ve sadece meslek dersleri gösterilen mesleki eğitim verilmektedir.

¹ Okutan, M.. "Azerbaycan Eğitim Sistemi". Eğitim Yönetimi. II, 1 Pegem Ankara 1996,s.98

² Agamaliyev,R. Eğitim Dergisi Sayı 144.

Meslek okullarında (Peşe okulu) herhangi bir meslek alanında öğretim yapılmakla birlikte lise diploması verilmez. İsteyen herkes meslek okuluna kayıt yaptırıp öğrenim görebilir. Bu okulu bitirenlere ustalık belgesi verilir.

Bu tür okullarda unutulmaya yüz tutmuş geleneksel sanat dallarının yaşatılması için eğitim de verilmektedir. Bu okullarda sınıf mevcudu 15 olarak belirlenmiştir. Öğrenim yaşı 16-30 yaş arasıdır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde meslek eğitimi veren okulların sayısı 177'dir. 10.000'e yakın öğretmen görev yapmaktadır ve 62.000 öğrencisi bulunmaktadır.

Orta İhtisas Mektepleri (Meslek Yüksek Okulları)

Bu okullar teknikum ve kolej adıyla anılan lise üstü öğretim veren kurumlardır. Orta düzeyde meslek elamanı yetiştirmeyi amaçlayan bu okullara orta tahsilden sonra gidilebildiği gibi liseden sonrada gidilebilmektedir. Orta tahsilden sonra bu okullara gidenler 4 yıl süreli, liseyi bitirdikten sonra gidenler ise 2 yıl süreli eğitim görmektedirler. Teknikum ve kolejler bağımsız okul olarak açılabilirdikleri gibi üniversitelere bağlı olarak bunların bünyesinde de açılabilirler.¹

Yükseköğretim

Yükseköğretim en üst seviyeli insan gücünün bilimsel alanlarda gerekli elemanı yetiştiren eğitim kademesidir. Yüksek öğretim kademesi içinde üniversiteler, enstitüler, konservatuarlar ve akademiler bulunmaktadır. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra, 1992 yılından itibaren merkezi test sınavı ile Yükseköğretim Kurumlarına öğrenci almaktadır. Üniversiteler genellikle Bakü'de toplanmış olup, Bakü Devlet Üniversitesi hariç, üniversiteler belli uzmanlık alanlarına göre kurularak ilgili olduğu uzmanlık alanının adı ile anılırlar (Örneğin, İktisat Üniversitesi, Pedagoji Üniversite vb. gibi).² Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Ali mekteplerinde (üniversitelerde) eğitim, Ayan (gündüz) eğitim,

¹ Okutan ,M.Azerbaycan Eğitim Sistemi,a.g.k s.101

² Okutan,a.g.k s.101

akşam eğitimi ve gıyabi eğitimden oluşur .Şu anda 27'si devlete, 14'ü özel sektöre ait 41 üniversite faaliyette.¹

Azerbaycan'da 17-18 yaşından başlayan yükseköğretimde yaşın üst sınırı yoktur.

Öğrenim süresi Tıp Üniversitesinde 6 yıl diğer tüm üniversitelerde ise 4 yıldır. Yüksek öğretim kurumları, özgün bilimsel araştırma yapan bilim adamı ve araştırmacı yetiştiren kurumlardır. Ülkenin ilerlemesinde yüksek öğrenimini tamamlamış gençlere çok ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle yüksek öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin sayısını artırmak gerekmektedir.Azerbaycan'da üniversite kurumlarından mezun olanların 6 yaş üstü toplam nüfusa oranı 1999 nüfus sayımına göre % 8.1'dir.²

Yükseköğretim kuruluşları uygun kadroların oluşmasına, maddi ve teknik imkânlarına, branşlarının özelliklerine göre bir ve iki kademeli eğitim verirler.Birinci kademeyi bitirenlere lisans (bakalavr) derecesi verilir. Lisans derecesini almış başarılı kişiler sınavla ikinci kademe olan yüksek lisans (magistratura) eğitimi alırlar. Magistratura derecesi ve ünvanı alanlar yine sınavla üçüncü kademe olan Doktora (Doktora) eğitimine geçebilirler.

Azerbaycan'da yükseköğretim kurumları doğrudan Tehsil Nazirliyiine (Eğitim Bakanlığına) bağlıdır. Azerbaycan Tahsil Kanunu'nun 19. maddesine göre üniversiteler dünya standartlarına uygun olarak Eğitim Bakanlığınca onaylanmış öğretim programlarını bağımsız bir şekilde uygulamaktadır.

Diğer taraftan Azerbaycan'da, yükseköğretimdeki okullaşma oranları gelişmiş ülkelere göre düşük olmasına karşın, gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmından yüksektir. Nitekim günümüzde yükseköğretim çağındaki nüfusun belirli bir kısmı yüksek öğretime devam edebilmektedir. Yani yükseköğretimde okullaşma oranı genel öğretime nazaran düşüktür.Azerbaycan'da bağımsızlık sonrası üniversite ve fakülte sayısı hızla artmaktadır. Böylece yeni yükseköğretim kurumlarının açılması ve

¹ Cansever,E.Aksiyon dergisi.Sayı: 551.(27.06.2005)

² Seferov, R. (2004), Azerbaycan Nüfusunun Yapısal Özellikleri ve E itim Açısından Analizi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya.

öğretimin sürdüğü üniversitelerin kapasitelerinin artırılması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Azerbaycan'da 1990-1991 öğretim yılında yükseköğretim kurumlarında 105.100 olan toplam öğrenci sayısı, 2000-2001 öğretim yılında 91.000, 2003-2004 öğretim yılında ise 104.000 olmuştur. Bu sayının da % 80 kadarı örgün öğretimde, geriye kalanı ise açık öğretim ve ikinci öğretimde öğrenim görmektedir.

Öte yandan bu öğrenci sayısını Azerbaycan'ın 18-21 yaş grubu nüfusu ile oranladığımızda, üniversite öğretiminde okullaşma oranı % 15 civarındadır. Bu rakamlar dikkate alındığında ülkedeki üniversite okullaşma oranının gelişmiş ülkelere göre düşük olduğu görülmektedir.

Bu üniversitelerin yanında ayrıca birçok Azerbaycanlı öğrenci yurt dışında (çoğunlukla Türkiye ve BDT ülkelerinde) burslu veya kendi imkanları ölçüsünde öğrenim görmektedir.¹

Yükseköğretim kurumlarının amaçlarını şu şekilde belirlenmiştir.

- Azerbaycan Cumhuriyeti'nin gereksinim duyduğu insangücünü yetiştirmek.
- Bilimsel araştırmalar yapmak.
- Bilimsel yayınları gerçekleştirmek.
- Üniversite - sanayi işbirliği ile ülke kalkınmasına katkıda bulunmak.
- Farklı hizmetlerde görev yapan insanların hizmet içinde yetiştirilmesine katkıda bulunmak.

Azerbaycan'da üniversiteye devam eden öğrenciler, üniversiteye belli bir miktar para ödemek zorundadır. Bu miktarı üniversiteler kendileri belirlemektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerden bu para ABD doları olarak tahsil edilmektedir. Öğrenci tarafından üniversiteye ödenen paranın % 10'u rektörlük fonuna, % 10'u Cumhurbaşkanlığına, % 20'si tahsil nazırlığına (eğitim bakanlığı), % 60'ı da kayıt yapılan üniversiteye aktarılmaktadır.

Güzel Sanat Eğitimi

¹ Seferov, a.g.m s.362.

Azerbaycan eğitim sisteminin içinde ince sanat adı verilen güzel sanatlar eğitimi ayrı bir yer işgal etmektedir. Güzel sanatlar eğitimi mecburi olmamak kaydıyla iptidai eğitimle birlikte başlamaktadır. Öğrenci ilkokula giderken aynı zamanda isterse sanat eğitimi veren okullara da devam edebilmektedir. Sanat eğitimi veren okullarda öğrencinin öğretmeni ile baş başa çalışma imkanı bulunmaktadır. Okulların fiziki yapısı ve donatımı her türlü çalışmanın gerçekleşmesine olanak sağlayacak özellikleri taşımaktadır. Bu tür okullar 9 yıl eğitim vermektedir. Yetenekli öğrenciler daha sonra bu okulların bir üst kademesi olan ve lise eğitimi yerine geçen okullarda eğitim alabilmektedir. Ağırlıklı sanat eğitimi verilen bu tip okullardan (temayül mektepleri) mezun olan öğrenciler konservatuar veya güzel sanatlar üniversitelerine devam edebilmektedir.¹

Müzik Eğitimi

Azerbaycan da müzik eğitimi sistemi,bireyi olabildiğince erken yaşlarda müzik eğitimiyle buluşturarak,ona yetenek ve becerilerinin geliştirmelerine olanak sağlamayı amaçlamaktadır.Bu bağlamda devletin resmi okullarının yanında her çocuğun rahatlıkla devam ederek,yeteneğini geliştirebilecek müzik okullarını Azerbaycan,Türkmenistan ve Kazakistan gibi Türk Cumhuriyetlerinde görmekteyiz.

Müzik eğitimi öğretmenliği eğitimi,eğitim fakültelerine bağlı pedagoji enstitülerinde verilmektedir.Azerbaycan bağımsızlığını kazanmadan önce bu enstitüleri 5 ve 7 yıllık müzik okulunu bitirenler girmektedirken,son yıllarda genel lise mezunlarına da bu hakkın verildiği görülmektedir.

Azerbaycan'daki müzik eğitimi yetiştirme sisteminde 7 yıllık müzik okulu ile başlayan eğitim,4 yıllık müzik kolejiyle(orta ihtisas eğitim okulu) devam etmektedir.Buradan pedagojik enstitüye devam eden ilkokul,ortaokul ve liselere müzik öğretmeni olmakta,konservatuara giderse profesyonel sanatçı olmaktadır.Bunu içinden de çok iyi durumda olanlar konser sanatçısı olurken,diğerleri 4 yıllık müzik

¹ Ergün, M., Azerbaycan Eğitim Sistemi, Eğitim Yönetimi Dergisi, Yıl:3, Sayı:4 Güz 1997, s.499-514

kolejlerine öğretmen olma hakkını elde etmektedirler.¹ Bu okullar genel öğretim kurumlarına paralel bir yapılanmaya göre teşkilatlanmıştır. Özellikle müzik ve resim (ince sanat) ağırlıklı okulların bir kısmı diğer okullara devam eden öğrencilere uygun zamanlarında ders veren okullar olarak hizmet vermektedir.

Öte yandan, Azerbaycan'da eğitim sisteminin en çarpıcı özelliği sanat eğitime verilen önemdir. Her Azeri çocuğu aldığı ana eğitime paralel olarak bir sanat dalında da eğitilmektedir.

¹ Töreyin,A.M. Uluslar arası Avrupa ve Türk Cumhuriyetleri'nde Müzik Kültürü ve Müzik Eğitimi Kongresi Bildirisi,13-16 Kasım 2002,GÜGEF,Ankara.

IV.BÖLÜM

TÜRKİYE - AZERBAYCAN EĞİTİM İLİŞKİLERİ

5.1.Azerbaycan'ın Bağımsızlığından Sonra Eğitim İlişkileri

18 Ekim 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanan Azerbaycan ile eğitim ilişkilerimiz 1992 yılı başında Bakanlığımız yetkililerinden oluşan heyetin Türk Cumhuriyetlerine yaptıkları ziyaret ve bu ziyarette iş birliği konularının genel kapsamını belirleyen ön protokollerin imzalanması ile başlamıştır.¹ Zira Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarına oldukça hazırlıksız bir durumda kavuşmuşlardır.²

Daha sonra 28 Şubat-6 Mart 1992 tarihleri arasında aralarında Millî Eğitim Bakanının da bulunduğu heyetin ortak yapılacak faaliyetler için mutabakata varmak amacıyla söz konusu ülkelere yaptığı ziyaret sonucunda her ülke eğitim bakanlığı ile mutabakat zabitleri imzalanmıştır.

Gelişen eğitim ilişkileri sonucunda Azerbaycan Tahsil Nazırlığı ile Bakanlığımız arasında en son 1 Aralık 2000 tarihinde eğitim ve bilim alanlarında iş birliği protokolü imzalanmıştır.

Anlaşmalarda yer alan hükümlerin uygulanması, uygulamada karşılaşılan sorunların çözümlenmesi amacıyla oluşturulan Daimî Komisyon en son toplantısını Nisan 2004'te yapmış ve 17 Nisan 2004 tarihinde toplantı tutanağı imzalanmıştır.

5.2.Büyük Öğrenci Projesi

1992 yılındaki ilk mutabakat zaptı ile uygulanmaya başlanan Büyük Öğrenci Projesi kapsamında 1992 -1993 öğretim yılından günümüze Azerbaycan'a 4499 yüksek öğrenim kontenjanı verilmiş, bu kontenjanın 3369'u kullanılmış ve 1158 öğrenci de mezun olmuştur. Halen Azerbaycanlı 687 öğrenci devlet burslusu olarak ülkemizde öğrenimlerine devam etmektedir.

¹ [http://yeogm.meb.gov.tr/\(14.01.2007\)](http://yeogm.meb.gov.tr/(14.01.2007))

² Turan, F.,Özdemir, A.,'Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Ticari ve Ekonomik İlişkileri Hakkında Değerlendirme, Ocak 2002, s.2

2006-2007 Eğitim Öğretim Yılında Azerbaycan'a 172 kontenjan tahsis edilmiş ve tümü kullanılmıştır.

Devlet Burslusu öğrencilere aylık burs ödenmekte, üniversite katkı payı, ikamet tezkeresi bedeli ve tedavi giderleri karşılanmakta, YURTKUR ya da üniversite yurtlarında barınmaları sağlanmakta, kitap-kırtasiye ve giyim ihtiyaçları için yardım yapılmaktadır.

Söz konusu öğrencilerin öğrenimleri sırasında karşılaştıkları sorunları çözümlmek ve iki ülke arasındaki eğitim ilişkilerinin yürütülmesine katkı sağlamak amacıyla Bakanlığımızca sözleşmeli statüde Eğitim Temsilcileri görevlendirilmektedir. Söz konusu temsilcilerin lojman kira ve ikamet tezkeresi bedeli, şehir içi ulaşım giderleri ve maaşları Bakanlığımızca karşılanmaktadır. Halen Azerbaycan Eğitim Temsilcisi olarak Necibe NESİBOVA görev yapmaktadır.

Diğer Eğitim İş Birliği Faaliyetleri

a-Ülkemizde her yıl yaz aylarında yapılan “Türkçe Öğretimi, Türk Kültürünü ve Millî Eğitim Sistemini Tanıtma” konulu seminerlere Azerbaycan'dan katılan katılımcılar bulunmaktadır.

b-Bakanlığımızca Azerbaycan'da açılan öğretim kurumlarına 1991-2005 yılları arasında ders ve kültür kitapları ile eğitim araç-gereçleri gönderilmiştir.

c-Latin Alfabesine geçme kararı nedeniyle Azerbaycan'a Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü için 250 ton kağıt gönderilmiştir.

ç-Ülkemizde kutlanan özel gün ve millî bayramlara (19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, 24 Kasım Öğretmenler Günü v.b.) Azerbaycanlı öğretmen ve öğrencilerin katılımı sağlanmaktadır.

d-Kardeş okul uygulaması çerçevesinde ülkemiz ve Azerbaycan'daki aynı tür ve seviyede 63 okul arasında eşleştirme yapılmıştır.

e-Türkiye Türkçesinin Türk Dünyasının ortak iletişim dili olmasını sağlamak amacıyla ilgili ülkelerin orta öğretim müfredatına seçmeli ders olarak konulması projesi çerçevesinde 2001-2002 öğretim yılı itibarıyla pilot seçilen 5 okulun 5'inci sınıflarında Türkçe öğretimi başlatılmıştır.

f-29 Eylül-3 Ekim 1992 tarihleri arasında Bişkek'te yapılan "Türk Cumhuriyetleri Eğitim Bakanları ve Türk Halkları Temsilcileri II. Konferansında alınan, edebiyat ve tarihte ortak program hazırlanması amacıyla bir komisyon kurulması ve çalışma prensiplerini ve süresini belirlemesi, kararı gereği Azerbaycan'dan bir edebiyatçının da katılımı ile oluşturulan komisyonlarca Bakanlığımız iş birliğinde hazırlanan Ortak Türk Edebiyatı Lise Ders Kitabının kaynak kitap olarak "Türk Dünyası Edebiyatı" adı altında TİKA tarafından basımı yapılmış ve ilgili ülkeye gönderilmiştir.¹

Ayrıca TRT Avrasya televizyonu uydu yayınlarını Orta Asya dahil geniş bir alana ulaştırma başarısı gösterilmektedir.²Bu da ortak dilin Anadolu Türkçesi olması yolunda hızla ilerlenmesini sağlamakta.

Tüm bunların yanında Azerbaycan'ın çeşitli şehirlerinde Türk işadamlarının kurduğu 11 adet Türk koleji bulunmaktadır.Kurulan Türk kolejleri öğrencileri sınavla alınmaktadır.Bu seneki sınava ise Azerbaycan'ın çeşitli şehirlerinden 10 bin öğrenci başvurmuştur.³

Bakü Türk Anadolu Lisesi, Bakanlığımız ile Azerbaycan Tahsil Nazırlığı arasında 28.02.1992 tarihinde Bakü'de imzalanan mutabakat zaptı çerçevesinde hazırlanan anlaşmaya dayanılarak 24.01.1994 tarihinde eğitim öğretime başlamıştır.Okulun amacı yönetmeliğinde de belirtildiği gibi öğrencilerin ilgi,yetenek ve başarılarına göre yüksek öğretim programlarına hazırlanmaları ayrıca Türkçe ve İngilizceyi dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izleyebilecek düzeyde öğrenmelerini sağlamaktır. Okulda Milli Eğitim Bakanlığınca görevlendirilen öğretmenler,branşları ile ilgili derslerin dışında okulun şartlarına göre müdürlüğün uygun gördüğü dersleri de okutmakla yükümlüdürler.Azerbaycan uyruklu öğretmenlerin okuldaki ders görevi,okul müdürlüğünün teklifi ve Nazırlığın onayı ile

¹ <http://yeogm.meb.gov.tr/> (27.01.2007)

² Pamir,A.N.,Kafkaslar ve Hazar Havzasındaki Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Türkiyenin Enerji güvenliğine Etkileri, Mart 2006,s.66

³ <http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=530982> (19.01.2007)

belirlenir.Azerbaycan uyruklu öğretmenlere, ihtiyaç duyulması halinde nöbet ve diğer görevleri de verilebilir.

Bakü Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezi; Bakü Türk Anadolu Lisesinde, üçer aylık dönemler halinde dokuz ay süreli Türkçe kursları vermektedir. Bakü Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezi 26/06/1994 tarihinde eğitim öğretime başlamıştır, merkez 01/01/2006 tarihinden itibaren Eğitim Müşavirliğince idarî bakımdan müstakil hale getirilmiştir.

Bakü Türk İlköğretim Okulu, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 14.08.2000 tarih ve 5877 sayılı Makam Onayıyla Bakü Türk Anadolu Lisesi bünyesinde açılmıştır. 2004-2005 eğitim öğretim yılında anasınıflı bir ilköğretim okulu yapısına kavuşturulan Bakü Türk İlköğretim Okulu, 21.05.2004 tarihinde, müstakil bir kurum haline gelmiştir.Söz konusu okulda, 2004-2005 eğitim öğretim yılı 1.dönem sonu itibariyle ikili öğretim uygulanmaktadır.Azerbaycan tarafından sağlanan 174 nolu Orta Mektep'te açılan Bakü Türk Anadolu Lisesi, Bakanlığımız tarafından onarılarak araç gereçlerle donatılmıştır. ¹

Ayrıca 1993 yılında Azerbaycan'da eğitime başlayan ve işbirliği içinde kurulan BAKÜ-Kafkas Üniversitesi de mevcuttur.Fakat hala YÖK tarafından tanınmamaktadır.Dört yıldır rektör olarak görev yapan Prof. Dr. Erol Oral, amaçlarının eğitim tecrübelerini kardeş ülke Azerbaycan'a aktararak Kafkas Üniversitesi'ni bir dünya markası haline getirmek olduğunu dile getiriyor.Üniversitenin rektörü kurulma amaçlarının Sovyet döneminde iki ülke arasında oluşan kopukluğun eğitimle giderilmesi ve yalnız olmadıklarını göstermek olduklarını belirtmiştir.²

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Eğitim Kurumları, Türk Cumhuriyetlerinde açtıkları,

1-Türk Dünyası Kültür Merkezleri, 2-Türk Dünyası Liseleri, 3-Türk Dünyası Yüksek Öğretim Kurumları (YÖK onaylı) adı altında kurumsallaşmış ve ortak eğitim birliği

¹ <http://yeogm.meb.gov.tr/> (27.06.2006)

² Cansever,E.Aksiyon dergisi.Sayı: 551.(27.06.2005)

yolunda önemli adım atmıştır.¹Türk Dünyası Vakfının Bakü'de açmış olduğu, YÖK tarafından denkliği tanınmış, Türkiye Türkçesi ile Türkiye'ye paralel eğitim veren, Türkiye'nin çeşitli Üniversitelerinden görevlendirilen öğretim üyelerinin ders verdiği bölüm ve Fakülteler bulunmaktadır.²

Türk halklarının anlaşmasında ortak unsur olan dil ve alfabe çalışmaları süratle sonuçlandırılmalı,ülke başkentlerinde dil ve kültür merkezleri oluşturulmalıdır. “Ortak Türkçe Ve Alfabe” hem önem hem de öncelikle en başta gerçekleştirilecek projelerden olmalıdır.³

¹ <http://www.oncevatan.com.tr/Detay.asp?yazar=41&yz=8968>

² <http://www.turan.org/2006> (27.01.2007)

³ Türkan,R. Oğuz, Uyuyan Dev Türk Dünyası,İstanbul,2006,s:91

SONUÇ

Araştırma alanı olan Azerbaycan'da nüfusun eğitim durumunun tarihsel süreç içerisinde çok fazla değişime uğradığı bilinmektedir. Savaşlar, göçler ve 20. yüzyılda 4 defa alfabe değişikliği Azerbaycan nüfusunun eğitim durumunu çeşitli dönemlerde olumsuz etki yapmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra tüm sektörler gibi, Azerbaycan eğitimi de çok zor bir durumla karşılaşmıştır. Ülkedeki ağır ekonomik durum ve Ermenistan ile süren savaş, doğal olarak eğitimi de olumsuz etkilemiştir.

Dünya eğitim tarihi içinde Türklerin ve Azerilerin eğitim tarihi büyük benzerlikler göstermektedir. İslam'ın kabulünden sonra her iki ülke topraklarında yaşayanların eğitimi de İslam dininin büyük etkisi görülmektedir. Konuşma ve yazı dili bu nedenle Arapçanın büyük etkisi altında kalmıştır.

Her iki ülkenin atalarının da aynı topraklardan olması ortak halk kültürünün oluşmasını ve bugünde süregelen her alandaki dostluğun temellerini atmıştır.

Cumhuriyet tarihi ülkemiz eğitim tarihinde örgütlenmenin ve okullaşmanın tarihidir. Bu dönem Azerbaycan eğitim tarihi ise Sovyet Rusya egemenliğinde Arap alfabesinden Latin alfabesine geçmiş ama Rusçanın etkisiyle, eğitim ülke insanları için gerçek işlevini yapamamıştır. Azeri tarihi ve edebiyatı ancak halkın kişisel çabasıyla 1990'lı yıllara ulaşmıştır. O tarihten bugüne de bir ulusun varlığını sürdüreceği milli bilinçte yurttaşlar yetiştirecek ders kitapları bugün bile yazılamamaktadır. Bunun nedeni ise ülkenin kendi tarihini ve edebiyatını bilen kitap yazacak insanların eksikliğidir. Ders kitabı yazarların hepsi Rus diliyle ve Rus baskısıyla öğrendiği Rus tarihinin oluşturduğu milliyetçiliğin etkisi altında olmasıdır.

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra eğitimde planlama boyutu eksik kalmıştır. Rusya'nın egemenliği altındaki ülkelerde uyguladığı politikalar nedeniyle bazı alanlarda yetişmiş kişilerin eksikliği vardır. Bunların en başında Askeri eğitim gelmektedir. Azerbaycan bağımsızlığını kazandığında ilk eğitim işbirliği bu alanda

olmuştur. Bugün bu işbirliği dost ve kardeş ülke Azerbaycan ile artarak devam etmektedir.

Öte yandan ülkede bağımsızlık sonrası 1999 yılı nüfus sayımına kadar geçen 8 yıllık süre içerisinde bütün eğitim kademelerinde mezun sayısı artmıştır. Bu artışın sebeplerinden biri nüfusun artışı, bir diğeri de okullaşma oranının artmasıdır. Azerbaycan'da okullaşma oranının artması, bilhassa ilk, orta ve yüksek öğretim okullarının sayısının artışıyla doğru orantılıdır.

Sonuç olarak doğal ortamın birtakım zenginliklerinden, nimetlerinden faydalanma, ancak insan gücüyle olmaktadır. İnsanın doğal ortamdaki etkinliği ise, sayısı yanında, kültürel, ekonomik ve teknik seviyesi ile yakından ilgilidir. Başka bir deyişle doğal ortama hakim olmak, potansiyelinden yararlanmak ve doğal ortamın bazı özelliklerini değiştirmek eğitilmiş insan gücü ile olmaktadır. Günümüzde Azerbaycan'da akademik unvanı olanların toplam sayısı 10.000 dolayındadır. Sonuç olarak, yüksek öğretim sonrası akademik eğitim görenler, sayı ve oranları bakımından gelişmiş ülkelere göre düşük olmasına karşın, gelişmekte olan ülkelerin çoğundan yüksektir. Nitekim Azerbaycan geçmiş dönemde insan gücü planlaması bakımından başarısız kalmıştır. Bazı bilim dallarında talep fazlası insan gücü görülürken (fen, sosyal ve beşerî bilimlerde) modern işletme, iktisat ve birçok mühendislik dalında insan gücü sıkıntısı çekilmektedir.

Dolayısıyla, dinamik bir öge olan nüfusun dinamizmini etkin halde tutabilmesi için, iyi eğitilmesi gerekmektedir. Böylece bu değerlendirmeler ve yorumlar ile Azerbaycan nüfusunun eğitim açısından günümüzdeki durumu belirtilmeye, gelecek hakkında bazı tahminlerde ve yorumlarda bulunarak geleceğe ışık tutulmaya çalışılmıştır.

ÖNERİLER

Türkiye'nin en büyük desteği; Azerbaycan'ın bağımsız bir ülke olarak varlığını sürdürebilmesi için gerekli elemanı yetiştirmesini sağlamak olacaktır. Uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi, işletme yönetimi, uluslararası hukuk gibi alanlarda burs verilen öğrenci sayısı özellikle yüksek lisans ve doktora düzeyinde arttırılmalı ve bu öğrencilerin ülkelerinde görev yapmaları sağlanmalıdır.

Ortak bir TV ve internet üzerinden eğitim veren açık öğretim üniversiteleri açılmalıdır. Üniversiteler ve diğer bilimsel kuruluşlar arasında karşılıklı bilimsel işbirliği gerçekleştirilmeli, müşterek her alanda araştırma kurumları kurulmalı, bilimsel araştırma yayın faaliyetlerine önem verilmelidir. Ayrıca iki ülke ve diğer Türk cumhuriyetleri arasında sportif müsabakalar düzenlenmelidir.

Rus eğitim sistemiyle yetişmiş belirli yaşın üzerindeki öğretmenlerin emekli edilebilmesi için Türkiye maddi destek sağlamalı. Yeni nesil öğretmenlerin yetişmesinde akademik anlamda her tür desteği vermelidir.

Türkiye Cumhuriyeti tarafından okullara yapılacak ve yapılmakta olan aynı yardımlar ihtiyacı olan okullara birinci elden verilmeli ve yardımın amacına ulaşmış ulaşmadığının takibi yapılmalıdır.

Azerbaycan'da bulunan meslek liseleri çağın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yenilenmesine liderlik edilmeli veya Türkiye Azerbaycan da diğer mesleki eğitim kurumlarına örnek olabilecek okullar açmalıdır.

Azerbaycan'da bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının gideceği Türk eğitim müfredatını uygulayacak çok programlı liseler açılmalıdır. Azerbaycan yasaları böyle bir okula engel teşkil etmemektedir.

Rus okulları hala Azerbaycan'da kendi dillerinde eğitim vermeye devam etmektedirler. Bu okullar Azerbaycan vatandaşlarının talepleri sonucu vardılar. Bu okulların sayısı bakanlık tarafından net olarak söylenmemektedir. Azerbaycan okullarının bir çoğu da Rus-Azeri bölme olarak ayrılmaktadır. Rus bölmelerinde

Rusça eğitim yapılmakta ve öğrenciler Rus kültürüne hayran birer Azerbaycan vatandaşı olarak yetişmektedir.Azerbaycan vatandaşlarının bu okullara olan talebi fazladır.Eğer böyle devam ederse Azerbaycan'ın varlığını devam ettirebilecek milli bilince sahip vatandaşları yetiştirmesi zaman alacaktır.

Tüm bu nedenlerden dolayı,Türkiye Cumhuriyeti Azerbaycan'da ortak kültüre sahip birey yetiştirebilecek Bakü Türk Anadolu Lisesi benzeri okullar açmaya ve geliştirmeye devam etmelidir.

Anadolu Türkçesinin konuşulur, anlaşılır olması için Türkiye Türkçesi Öğretim Merkezinin etkinliğini arttırması gerekir.

Türk Dünyası 250 milyonu bulan nüfusuyla Türkiye'nin sorumluluğu altındadır. Çünkü bu Atatürk'ün vasiyetidir:

“Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir.Bugün elinde sınıksız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir.İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir.Bizim dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprüleri sağlam tutarak. Dil bir köprüdür... İnanç bir köprüdür...Tarih bir köprüdür... Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların (soydaş Türk kardeşlerimizin) bize yaklaşmasını beklememeliyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gereklidir.”

KAYNAKÇA

- Agamaliyev,R. Eğitim Dergisi Sayı 144.
- Akgündüz,H.,Klasik dönem Osmanlı Medrese Sistemi.İstanbul 1997.
- Aksoy, H.H., Azerbaycan Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Eğitimde Reform Ders Ödevi, Ankara,Ocak,2003.
- Akyüz,Y. Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a).İstanbul Alfa yayınları 1999.
- Atatürkçülük,Atatürkçü Düşünce Sistemi (Üçüncü kitap),Genelkurmay basımevi,Ankara,1983.
- Başaran,E.İ., Türkiye Eğitim Sistemi,1996.
- Bilge,M., İlk Osmanlı Medreseleri,İstanbul 1984.
- Bilhan,S.,Eğitim Felsefesi Kavram Çözümlemesi Ankara,1991.
- Birinci,A., Mahalle mektebine başlama merasimi ve mektep ilahileri.2.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara 1982.
- Bursalıoğlu,Z,Atatürk Döneminde Eğitim Felsefesi ve Yenileşme Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu,Ankara Üniversitesi,Eğitim Bilimleri Fakültesi,Ankara,1981.
- Cansever,E.Aksiyon Dergisi.Sayı: 551
- Ergün, M., Azerbaycan Eğitim Sistemi, Eğitim Yönetimi Dergisi, Yıl:3, Sayı:4 Güz 1997.
- Ergün. M.,Osmanlı Dünyasında Bilim Ve Eğitim Milletlerarası.Kongresi İstanbul, 12-15 Nisan 1999.
- Esgerov, Ş., (2003), Tehsilimiz Dünen Bugün Sabah. Azerbaycan Neşriyatı, Bakü.
- Güler,A.,Eğitimin Tarihi ve Sosyal Temelleri,Bolu 1997.
- Kocatürk,U.Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,Turhan Kitabevi,Ankara,1984.
- Milli Eğitim Dergisi Güz 2003 Özel sayı.
- Nüvit O., İnsan Mühendisliği, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

- Okutan, M. “Azerbaycan Eğitim Sistemi”. Eğitim Yönetimi. II, 1 Pegem Ankara 1996.
- Oğan, S. Azerbaycan İktisadi Dünyası. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul 1992.
- Pakalın, M. Z. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı yayınları, C.II.İst. 1983.
- Pamir,A.N.,Kafkaslar ve Hazar Havzasındaki Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Türkiyenin Enerji güvenliğine Etkileri, Mart 2006.
- Salimova. K. ,Dünya Milletlerinin Eğitimi Geçmiş ve Bugünü (Çev. R. Uysal) Moskova,2000.
- Seferov, R,Azerbaycan Nüfusunun Yapısal Özellikleri ve Eğitim Açısından Analizi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya.2004.
- Tika, Azerbaycan Ülke Raporu._T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk işbirliği ve Kalkınma Ajansı, Ankara 1995.
- Töreyin,A.M. Uluslar arası Avrupa ve Türk Cumhuriyetleri’nde Müzik Kültürü ve Müzik Eğitimi Kongresi Bildirisi,13-16 Kasım 2002,GÜGEF,Ankara.
- Türkkan,R. Oğuz, Uyuyan Dev Türk Dünyası,İstanbul,2006.
- Turan, F.,Özdemir, A.,’Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Ticari ve Ekonomik İlişkileri Hakkında Değerlendirme’ Ocak 2002.
- Ulusavaş,M. , Eğitim Bilimine Giriş , İzmir,1997.
- Varış F. Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: EBF Yayını, 1988.
- <http://meb.gov.tr> 27.12.2006
- <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/144/agamaliyev.htm> (16.12.2006)
- <http://w3.gazi.edu.tr/web/mergun/azbegt.htm>(22.12.2006)
- <http://www.oncevatan.com.tr/Detay.asp?vazar=41&vz=8968> (25.01.2007)
- <http://www.turan.org/2006> (27.01.2007)
- <http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=530982> (19.01.2007)
- <http://yeogm.meb.gov.tr/> (27.06.2006)

ÖZGEÇMİŞ

1966 yılında Edirne ili Havsa ilçesinde doğdum.İlk,orta ve lise eğitimini Havsa'da tamamladım.Edirne Eğitim Yüksekokulunu bitirdikten sonra 1985 yılında Kars'ta göreve başladım.4 yıl mecburi hizmetten sonra İstanbul'a atandım.16 yıl İstanbul'un çeşitli ilçelerinde görev yaptım.Bu arada Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Türkçe bölümünü tamamladım.

2004 yılında yurt dışı öğretmenlik sınavını ve okul yöneticiliği sınavlarını kazandım. Tercihimi yurt dışından yana kullanarak 2 yıl Azerbaycan/Bakü Türk İlköğretim Okulunda görev yaptım.Kendi isteğimle yurt içi göreve döndüm.Daha önce atanıp yurt dışında olduğum için göreve başlayamadığım İstanbul ili Büyükçekmece ilçesi Bizimkent İlköğretim Okulunda 29 Ağustos 2006'da müdür yardımcısı olarak göreve başladım.Halen bu göreve devam ediyorum.

Evli ve iki kız çocuğu annesiyim.

ŞENNUR ULAŞ